

UPPSALA UNIVERSITET
Institutionen för nordiska språk

EXAMENSARBETE 15 hp
Svenska språket/Nordiska språk D
Vt 2014

”Vi har ingen planet B”

**En diskursanalytisk studie av röster, positioneringar,
ansvar och agentivitet i svenska medietexter om klimatfrågan**

Jenny Asp

Handledare: Anna-Malin Karlsson
Institutionen för nordiska språk

Sammandrag

Uppsatsens syfte är att belysa hur olika perspektiv på och positioneringar i klimatfrågan framställs i svensk media. Materialet som analyseras är tio nyhetstexter och fem opinionstexter från rikstäckande press. Texterna publicerades 27–29 september 2013 under en intensiv medierapportering om FN:s klimatpanel IPCC:s första delrapport i den femte klimatutvärderingen. Uppsatsen placerar sig inom det diskursanalytiska fältet och utgår från ett övergripande dialogiskt och konstruktivistiskt perspektiv på hur språk skapar perspektiv och identitet. I analysen används verktyget *textsamspel* för att komma åt röster/aktörer i texterna, hur de ramas in och positioneras samt om skribenten gör motstånd mot rösterna. Genom bruket av pronomenet *vi* samt med hjälp av verbprocesser och modalitetsmarkörer undersöks vilka grupper rösterna identifierar sig med och vilka olika positioneringar som skapas – framför allt i fråga om ansvar.

Resultaten visar att utöver pressrösterna framträder röster från klimatforskare, politiker och beslutsfattare, privatpersoner från Sverige och Bangladesh, miljöorganisationer och miljödebattörer, Svenska kyrkan, näringsliv och klimatskeptiker. Klimatforskarna är de mest gynnade rösterna. De framställs som trovärdiga auktoriteter, vilket förstärks med ett tydligt motstånd mot klimatskeptiker. I opinionstexterna framträder dock ett visst motstånd mot forskningens framtidsscenarier, på olika sätt. Bland svenska politiker är Miljöpartiet den mest gynnade rösten, och deras kritik mot regeringens klimatpolitik är starkt framträdande. Resterande röster får ganska litet utrymme. Undersökningen av *vi* visar ett dominerande mönster av universell identifikation med 'alla människor' (59 %). Den mest framträdande partikulära identifikationen görs med 'Sverige' och 'svenska politiker'. Det framträder tre tydliga positioneringar i bruket av *vi*: 'vi som är skyldiga', 'vi som tar ansvar och agerar' samt 'vi som drabbas'. I samtliga positioneringar görs universella identifikationer, vilket innebär att alla människor inkluderas i frågor om skuld, ansvar och utsatthet.

Nyckelord: diskursanalys, perspektiv, positionering, identifikation, intertextualitet, röster, pronomen, *vi*, verbprocesser, modalitet, mediedebatt, miljöfrågor, klimatförändringar,

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
1.1 Syfte och frågeställningar	5
1.2 Bakgrund till klimatfrågan	6
1.3 Forskningsbakgrund	6
1.3.1 Miljödiskurs.....	7
1.3.2 Röster i presstext	8
1.3.3 <i>Vi</i> och identifikation	9
2 Teoretiska och metodologiska utgångspunkter	10
2.1 Teoretiska utgångspunkter	10
2.2 Metodologiska utgångspunkter	11
2.2.1 Textsamspelet och inramning av röster.....	12
2.2.2 Pronomenet <i>vi</i> , processer och modalitet.....	13
3 Material	14
4 Olika röster och hur de positioneras	16
4.1 Aktörsröster i nyhetstexter	16
4.1.1 Fördelning av aktörsröster i nyhetstexter	16
4.1.2 Positionering av klimatforskare.....	18
4.1.3 Positionering av politiker och beslutsfattare	19
4.1.4 Positionering av privatpersoner – i Sverige och i Bangladesh.....	21
4.1.5 Positionering av miljöorganisationer och miljödebattörer	22
4.1.6 Positionering av näringslivet – en skidanläggning i Sälen.....	23
4.2 Skribent- och aktörsröster i opinionstexter.....	24
4.2.1 Fördelning av skribent- och aktörsröster i opinionstexter	24
4.2.2 Journalister och ledarskribenter positionerar sig	25
4.2.3 Svenska kyrkans biskopar positionerar sig	27
4.3 Sammanfattning av analysen av röster.....	27
5 <i>Vi</i> – identifikation och positionering i klimatfrågan	28
5.1 Universell och partikulär identifikation	29
5.2. Positioneringar som skapas genom <i>vi</i>	30
5.2.1 <i>Vi</i> som är skyldiga.....	30
5.2.2 <i>Vi</i> som tar ansvar och agerar	31
5.2.3 <i>Vi</i> som drabbas	32
5.3 Sammanfattning av <i>vi</i> -analysen.....	33
6 Avslutande diskussion	34
6.1 Forskare och politiker – gynnade röster i debatten.....	34
6.2 Universellt eller nationellt ansvar?	35
6.3 Framåtblick	37
Litteratur	38

Tabell- och figurförteckning

<i>Tabell 1.</i> Material: tio nyhetstexter i svensk press	15
<i>Tabell 2.</i> Material: fem opinionstexter i svensk press	16
<i>Figur 1.</i> Aktörsröster i nyhetstexter	17
<i>Figur 2.</i> Skribentröster i opinionstexter	24
<i>Figur 3.</i> Aktörsröster i opinionstexter	24
<i>Figur 4.</i> Fördelning av materialets totala antal <i>vi</i>	29
<i>Figur 5.</i> Fördelning av olika partikulära <i>vi</i>	29

1 Inledning

Dagens miljökriser är omfattande och svåra att överblicka. Miljödebatterna handlar inte längre främst om huruvida det existerar några miljökriser eller inte utan nu fokuserar debatterna snarare på problemens innebörd, hur pass allvarliga kriserna är och vad man ska göra åt dem. Här kämpar olika aktörer om att driva igenom sina sätt att se på problemen. Detta innebär att de offentliga debatterna och språket i dessa får en allt större roll i att definiera och konstruera miljöproblemen som sådana (Solin 2001:10–11). Medieforskaren Kroon uttrycker det: ”Även om händelsen som orsakar en debatt inte är en konstruktion utan faktiskt händer är debatten *om* händelsen ett sätt att språkligt rekonstruera, diskutera och reflektera över det som hänt, och över händelsens orsaker och verkan” (Kroon 2001:243).

Att jordens klimat håller på att värmas upp samt att denna uppvärmning med säkerhet kan knytas till människans utsläpp av koldioxid konstaterades som ett faktum, med ännu högre säkerhet än tidigare, i FN:s femte utvärdering av klimatforskning (IPCC 2013). Den första delrapporten av utvärderingen presenterades i september 2013, och i mars och april 2014 kom den andra och tredje delen. Debatten som blossade upp i och med utvärderingen kom att handla om vad dessa problem faktiskt innebär, hur de ska lösas och var ansvaret ligger. Vilka perspektiv på problemet och dess lösningar samt på skyldigheter och möjligheter är det som får störst plats? Och hur skapas dessa perspektiv och positioneringar rent språkligt genom olika texter och inlägg i den pågående debatten och rapporteringen i media? Eftersom klimatdebatten inte längre främst karaktäriseras av huruvida klimatförändringarna existerar eller vilka orsakerna är, blir det desto intressantare att fokusera på vad som sägs i fråga om ansvar: *vad* ska göras åt problemen, och *vilka* ska göra det?

Denna uppsats handlar om hur medierna framställer olika rösters perspektiv på och positioneringar i klimatfrågan. Det är relevant att studera mediernas representationer ur ett språkligt perspektiv, eftersom språket påverkar hur vi som läsare uppfattar och förstår olika fenomen och därmed också vår omvärld och verklighet. Att många svenskar prioriterar miljön som den viktigaste valfrågan inför EU-valet 2014 visade nyligen ett flertal undersökningar (Supermiljöbloggen 2014). Mediedebatter fungerar även som ett slags meningsskapande, pågående samtal där olika aktörer positionerar sig och ger sin syn på en viss fråga. Samtidigt är samtalet varken fritt eller jämlikt. Det blir regisserat och redigerat av medierna, som i sin tur också positionerar sig i debatten. Klimatfrågan är relativt lite undersökt inom den språkvetenskapliga diskursanalysen, vilket ytterligare motiverar denna studie.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att belysa hur olika perspektiv på och positioneringar i klimatfrågan framställs i svensk media. Särskilt fokus ligger på vilka positioneringar som skapas i fråga om ansvar. Undersökningen har delats upp i två delar med var sin frågeställning:

- Vilka röster och aktörer ges plats i texterna? Hur positioneras dessa röster genom sättet deras yttranden ramas in på? Gör textens skribent motstånd mot dessa röster?

- Vilka olika grupper skapas genom användningen av *vi*? Hur positionerar och identifierar sig de olika rösterna? Skapas här olika hållningar i frågan om ansvar?

Jag är alltså både intresserad av medias regisserande och positionerande av de röster som framträder i texterna, och av vad de olika rösterna själva (inklusive medias röster) identifierar sig med och hur de positionerar sig i klimatfrågan. I förlängningen hoppas jag att denna studie kan bidra till ökad kunskap och förståelse för medias roll i framhävandet av vissa bilder av och perspektiv på klimatfrågan – ett kunskapsmål som behöver kompletteras och byggas vidare på i framtida forskning.

1.2 Bakgrund till klimatfrågan

Klimatet och dess förändringar är en fråga som har figurerat i det offentliga samtalet under en lång tid. Från att främst ha diskuterats inom det vetenskapliga och politiska området har det spridit sig till medias debatter och privatpersoners samtal, och idag har frågan ett starkt fäste i det allmänna medvetandet. Inom naturvetenskapen fanns det länge en osäkerhet kring huruvida det ens existerade en global uppvärmning med klimatförändringar som konsekvens. Därefter gällde osäkerheten klimatförändringarnas orsaker: sker de på naturlig väg, eller är det på grund av mänsklig verksamhet? I och med FN:s klimatrapport 2007 uppvisade majoriteten av klimatforskarna en enighet i att klimatförändringarna existerar, och att de till stor del är ett resultat av mänsklig påverkan. Nu handlar oenigheterna inom vetenskapen främst om vidden av klimatförändringarna och vilka effekterna blir runtom i världen. På politisk nivå handlar diskussionerna till stor del om hur problemet ska bemötas, vilka utsläppsminskningar som krävs och vem som ska ta ansvar (Wibeck 2010:65–66).

Klimatfrågan kan vara svår att greppa, på grund av sin komplexa, abstrakta, osäkra, globala och framtidsmässiga karaktär. Den är invävd i en mängd andra frågor, som ekonomiska och energimässiga, och berör därför många olika aktörer och intressenter. Frågan kommuniceras ofta i skrämmande och apokalyptiska termer, med fokus på de värsta tänkbara scenarierna. Särskilt i populärkulturen framställs klimatfrågan ur ett domedagsperspektiv. Miljö- och kommunikationsforskaren Wibeck nämner riskerna med en sådan framställning; människor kan känna uppgivenhet, hopplöshet och apati och tappa engagemang, konkret handlingsförmåga och vilja till förändring (Wibeck 2010:67, 70).

1.3 Forskningsbakgrund

Översikten över tidigare forskning har delats upp i tre avsnitt som korrelerar med uppsatsens miljöanknutna ämnesval samt till de två delanalyserna och deras respektive metodik. Avsnitt 1.3.1 behandlar tre studier om miljödiskurser i text utifrån olika perspektiv. 1.3.2 tar upp tre studier av röster i framför allt presstext och 1.3.3 redogör för tre studier om bruket av *vi* i identitetsskapande syfte. Samtlig forskning utom Olausson och Kerridge i 1.3.1 är språkvetenskaplig.

1.3.1 Miljödiskurs

Inom språkvetenskapen har miljö- och klimatfrågor inte varit bland de främst fokuserade studieområdena. Inom litteraturvetenskapen har däremot dessa frågor slagit rot i den växande inriktningen *ekokritik* som etablerades på 1980-talet i USA. Ekokritiken studerar hur människans relation till naturen representeras i litteraturen, och vilka effekter dessa representationer kan ha på dagens inställning till miljökriser och lösningarna på dessa (Kerridge 2006). Språkvetenskapens kritiska diskursanalys har dock ganska nyligen börjat studera miljöfrågor på liknande vis, vilket har bidragit till inriktningen *ecolinguistics*. Den ekokritiska diskursanalysen tar sig an representationer, diskurser och gestaltningar ur ett ekologiskt perspektiv, och till skillnad från annan kritisk diskursanalys vidgas maktrelationer till att involvera även icke-mänskligt liv och framtida generationer. Man går därmed över från ett *antropocentriskt* perspektiv, där människan sätts i centrum, till ett *ekocentriskt* perspektiv som tar hänsyn till allt liv på planeten – även ekosystemen (Stibbe 2014).

Medieforskaren Ulrika Olausson (2009) undersöker i en artikel representationer av klimatfrågan i svensk press, ur en kritisk diskursanalytisk ansats. I presstexterna ramas klimatfrågan in med säkerhet och trovärdighet, utan utrymme för vetenskapligt tvivel eller konflikter om fenomenets existens eller orsaker. Denna ram av säkerhet skapas med hjälp av yttranden från experter och aktörer med starkt etos samt med personliga ögonvittnesskildringar. Politiska aktörer och miljöaktörer som befinner sig utanför sfären av elitpolitiker är i stort sett utelämnade från rapportandet, vilket även klimatskeptiker är. Enligt Olausson blir konsekvenserna att media inte erbjuder några alternativa förståelseramar för klimatfrågan, än de som redan är etablerade i den politiska diskursen (Olausson 2009:430–433). Det kollektiva agerandet är centralt, och där finns två olika teman. Det dominerande berör en *begränsning* av utsläpp, som kopplas ihop med ett internationellt ansvarstagande hos de industrialiserade länderna. Det andra berör en *anpassning* till klimatförändringarnas effekter, och där hamnar ansvarsfrågan på en nationell och lokal nivå. Här lyfter media ofta fram syndabockar som inte har gjort tillräckligt för att anpassa samhället. Eftersom media rapporterar utifrån konkreta händelser brukar frågan om internationell begränsning av utsläpp aktualiseras i relation till internationella toppmöten, medan frågan om den lokala anpassningen snarare bli aktuell vid extrema väderhändelser (Olausson 2009:425–428). Ett intressant resultat är att inramningen av tredje världen främst utgörs av medömkan och medlidande. Genom personliga berättelser framställs individerna som passiva offer för klimatförändringarnas tragiska konsekvenser – skapade av den industrialiserade världen. Denna inramning medför att dessa länder inte får någon möjlighet att vara med i det kollektiva agerandet och anpassningen (Olausson 2009:429).

Anna Solin (2001) behandlar i sin avhandling den brittiska miljödebatten om luftföroreningar och hälsorisker på 1990-talet. Texterna som undersöks kommer från press, vetenskap, regering och miljöorganisationer och Solin är framför allt intresserad av hur vissa antaganden om hälsorisker färdas och förändras när de flyttas mellan texter (Soln 2001:9). Hon tar upp bristen på språknära analyser i forskning om miljödiskurser, och menar att dessa kan belysa hur miljödebatters meningsskapande och kampen om problemformulerandet går till (Soln 2001:10–14). I analysen av presstexter framträder forskare och statliga aktörer som huvudkällor, vilka ofta presenteras i textens ingress. Sekundära källor som bekräftar eller

opponerar sig mot huvudkällans yttrande presenteras längre fram i texten. Solin undersöker även hur agentivitet och ansvar för orsaker till luftföroreningar uttrycks i texterna. Ingen av texterna betonar människan som ansvarig aktör, utan agentiviteten döljs genom nominaliseringar som *transportering* och *tillverkning* eller förflyttas från människan till bilen som aktör (Solin 2001:175, 247–249). Ett annat intressant resultat är att inom samtliga institutioner och diskurser om luftföroreningar är lekmännens perspektiv nästan helt frånvarande; det är främst experter och specialister som får ge sin bild av fenomenet. När privatpersoner förekommer får de i första hand rollen som offer. Solin menar att texterna inte erbjuder några redskap för läsaren att överföra kunskapen till sin egen livssituation. De fakta som presenteras är ofta abstrakta och ger därmed bristfälliga möjligheter för läsaren att kunna införliva kunskapen och agera utifrån den (Solin 2001:257–263).

I en artikel undersöker Mariana Sellgren (2011) ur ett systemiskt-funktionellt perspektiv hur läromedelstexter i geografi framställer relationen mellan människa och miljö. Hon vill ta reda på vilka förutsättningar läromedlen ger för förståelse av hur människors handlingar påverkar miljön. Den ideationella analysen av processer, deltagare och agentivitet visar att människans ansvar i stort sett är helt osynligt, vilket språkligt åstadkoms genom passiva konstruktioner och nominaliseringar. Många av händelserna som oljeutsläpp, jordförstörelse eller regnskogens försvinnande framställs som naturliga processer som bara sker, och Sellgren diskuterar på vilket sätt detta påverkar elevens förståelse för människans ansvar, delaktighet och möjligheter i förhållande till dessa hot. För att eleven ska kunna förstå sambanden mellan människans resursanvändning och miljöpåverkan bör dessa tydliggöras, och eleven borde även få insikt i hur dagens resursanvändning styrs av olika intressen (Sellgren 2011:62–63).

1.3.2 Röster i presstext

Röster i presstexter och mediedebatter har undersökts på olika sätt och här tas tre studier upp, med fokus på metod. Per Ledin (1995) beskriver i sin avhandling textförändringar i pressen kring år 1900, kopplat till sociala förändringar. I analysen av textstruktur använder han sig av begreppet *fakticitet* som beskriver hur nyhetstexter socialt konstrueras som sanna beskrivningar av verkligheten. För att åstadkomma detta ger tidningen ofta ordet till aktörsröster som uttalar sig och därmed tar ansvar för informationen, och de röster som tillskrivs trovärdighet och som ofta återkommer benämner Ledin *gynnade röster*. Ledin skiljer på faktiska och icke-faktiska yttranden. Faktiska yttranden presenteras utan reservationer och saknar därmed de modalitetsmarkörer som förekommer i icke-faktiska yttranden. Dessa markörer kan t.ex. vara *måste*, *ska* eller *bör* som uttrycker tvång eller *få* som uttrycker tillåtelse (Ledin 1995:81–87).

I en analys av en mångstämmig informationsbroschyr från Apoteket utvecklar Ledin (1997) Faircloughs analysmodell *textsamspel*, för att komma åt direkt observerbara och manifesta inslag av andra röster i den aktuella texten. Den egna skribentrösten blandas då med andra röster, vilket signaleras språkligt genom citattecken eller referatmarkörer. I en analys av textsamspel är huvudfrågan *Vem har ordet?* och Ledin menar att en sådan analys av röster kan belysa hur sociala positioner konstrueras i texten (Ledin 1997:67–70).

Henrik Rahm (2002) undersöker i sin avhandling förändringar i genrer och textmönster i svenska nyhetstexter 1879–1996 utifrån strejkbevakningar. Även Rahm använder textsamspel

för att undersöka växlingen mellan tidningens röst och strejkaktörernas röster. Aktörsrösterna signaleras genom olika *rapportmarkörer*, t.ex. *säger* eller *enligt*, som visar dels att rösten tillhör någon annan än pressrösten och dels varifrån informationen kommer. Rapportmarkörerna motsvarar vad Ledin kallar *inramare*, och de är betydande både för hur aktörsrösten och dess yttrande framställs, och för hur nyhetstexten blir tolkad i sin helhet. Rahm tar också upp citatets funktion – förutom att uppnå autenticitet och ett högt sanningsvärde kan det även användas av pressrösten för att distansera sig från en viss åsikt eller uttalande (Rahm 2002:252–255).

1.3.3 *Vi* och identifikation

Skapandet av perspektiv och identitet genom användningen av pronomenet *vi* har undersökts i ett flertal studier av svenska texter och samtal. I sin avhandling undersöker Görel Bergman-Claeson (1994) hur olika perspektiv, identifikationsramar och fiendebilder skapas genom bruket av *vi*, i mediedebatten om ett svenskt atomvapen på 1950-talet. Hon kommer fram till att debatten präglas av två motstridiga perspektiv – ett *partikulärt* och ett *universellt* perspektiv. Det partikulära, svenska perspektivet dominerar och återfinns främst bland förespråkarna för atomvapen. Det universella perspektivet finns bland motståndarna som identifierar sig med hela mänskligheten. Bergman-Claeson menar att det universella perspektivet var relativt ovanligt på 1950-talet, och det aktualiserades av den nya situationen med ett universellt hot (Bergman-Claeson 1994:68).

Bergman-Claeson menar att ”genom pronomenanvändningen sker en markering av avsändarens perspektiv och identifikationsram. Denna identifikation bygger ofta på en motsatsställning till andra, negativt uppfattade grupper” (Bergman-Claeson 1994:48). Förutom universella och partikulära *vi* tar hon upp *generellt vi*, som har en allmän och obestämd betydelse, ’alla’, och som ofta kan bytas ut mot *man*. Ytterligare en aspekt av *vi*:s identitetsskapande funktion är huruvida mottagaren inkluderas eller exkluderas i det *vi* som används. Bergman-Claeson menar att ett *inkluderande vi* kan skapa en känsla av gemenskap och gruppstillhörighet, men eftersom skillnaden mellan inkludering och exkludering inte markeras formellt i språket blir det därmed möjligt att använda *vi* i manipulativa syften. Ett inkluderande *vi* kan skapa konsensus och dölja faktiska intressekonflikter samt skapa delaktighet hos läsaren i textens argumentation, liksom ett generellt *vi* kan göra genom dess öppenhet och otydlighet i syftningen (Bergman-Claeson 1994:55–57). En särskild typ av inkluderande *vi* är det som syftar på skribenten och läsaren. Detta kallar Bergman-Claeson för *vi* ’avsändaren + mottagaren’ och menar att det hör till en slags metadiskurs, där referensen snarast kopplas till argumentationen i enskilda texter. Genom att läsaren inkluderas i detta *vi*, binds hen samtidigt till textens argumentation (Bergman-Claeson 1994:61–62).

Charlotte Engbloms avhandling (2004) handlar om hur ungdomar i mångkulturella miljöer relevantgör identitet och hur de positionerar sig i interaktion. Engblom undersöker hur ungdomarna, genom att använda sig av pronomenet *vi*, ser sig som medlemmar i en grupp och hur de aktualiserar vissa kategoriseringar. Resultaten av hennes *vi*-analys visar att ungdomarna framför allt ser sig som medlemmar i grupper baserade på etniska kriterier samt att identiteterna relevantgörs i kontrast till varandra och främst för att inkludera eller

exkludera samtalsdeltagare (Engblom 2004:21–22). Engblom använder sig av termen *situationellt inkluderande vi* när *vi* enbart syftar på deltagarna i samtalet, något som kan sägas motsvara Bergman-Claesons *vi* 'avsändaren + mottagaren' i text.

Anna-Malin Karlsson (2004) undersöker användningen av *vi* i butiksanställdas texter, främst med funktionen av att verka exkluderande eller inkluderande. Hon är intresserad av hur texterna fungerar som identitetsskapande resurser för butiksbiträden och argumenterar för hur detta kan kopplas till en ny, globaliserad och kunskapsproducerande arbetsordning som kräver delaktig och lojal personal (2004:64). Analysen av *vi* motiveras med att:

Pronomen kan ses som ett av de mest konkreta uttrycken för interaktionsroller, och den betydelse som läggs i framför allt första personens pronomen i de aktuella texterna säger mycket om hur butiksbitrådets identitet formas, dels i relation till textens avsändare, dels i relation till andra aktörer. (Karlsson 2004:70)

Vi-analysen visar hur läsaren erbjuds delvis motsägelsefulla identiteter genom att syftningen för *vi* ofta kan tolkas på olika sätt. Även Karlsson tar upp hur ett inkluderande *vi* kan användas för att skapa konsensus och marginalisera de som inte ingår i den stora, vaga, majoritetsgruppen (Karlsson 2004:66–69). Så gott som samtliga *vi* i studien är partikulära, vilket medför en specifik identifikationsram av 'vi i företaget'. Genom att läsaren inkluderas i detta 'vi i företaget' blir de anställda snarare till medarbetare än arbetare (Karlsson 2004:79). I analysen av processer kopplade till *vi* visar resultaten att de inkluderande *vi*:na vanligtvis konstrueras med materiella processer där *vi* är aktör. Mentala processer kopplas däremot oftast till exkluderande *vi*, som har rollen som upplevare (Karlsson 2004:84–85).

2 Teoretiska och metodologiska utgångspunkter

2.1 Teoretiska utgångspunkter

Denna uppsats placerar sig inom det diskursanalytiska fältet och utgår från en övergripande dialogisk och konstruktivistisk syn på skapandet av språk, perspektiv och identitet. Utifrån ett dialogiskt synsätt är språkhandlingar relationella, dynamiska och föränderliga. Med det perspektivet existerar ingen text eller språkbrukare i ett vakuum utan förhåller sig alltid till och samspelar med andra texter, språkbrukare och kontexter i ett socialt och kulturellt rum. Det dialogiska perspektivet kan härledas till den ryske litteraturvetaren Michail Bachtins dialogism – en teori som sammanfattades med begreppet *intertextualitet* av litteraturfilosofen Julia Kristeva på 1960-talet. Med denna syn utgår man från att texter är sammanflätade, mångröstade och mångbottnade, till skillnad från en syn på texter som enskilda, autonoma och entydiga (Ajagán-Lester m.fl. 2003:203–206).

Dialogen som sådan är kanske mest framträdande i det muntliga och faktiska samtalet, men man kan även se texter som pågående samtal mellan människor. När det gäller mediernas nyhets- och debattflöden blir analogin tydlig; man talar om interaktion mellan aktörer i det *offentliga samtalet* (Linell 1998:9). Texter kan då ses som inlägg i pågående dialoger och medierna fungerar som en slags "förmedlararena som administrerar och orkestrerar det

offentliga samtalet mellan andra 'aktörer'" (Linell 1998:32). Samhällsaktörer kommunicerar genom enskilda språkrör, som gemensamt förhandlar om debattens problemformulering, innehåll och utformning. Därför är relationen mellan olika skribent- och aktörsröster grundläggande för journalistiska texter (Rahm 2002:15, 79, 248, Solin 2001:158).

Att media aktivt är med och konstruerar verkligheten, genom att våra synsätt på vissa fenomen påverkas av de framställningar som presenteras, är en central utgångspunkt i denna uppsats. Likaså ses yttranden och repliker i mediedebatten som sociala kommunikationshandlingar. Texter kan vara mer eller mindre dialogiska, beroende på om de innehåller ett eller flera perspektiv eller röster. Likaså kan debatter också ses som mer eller mindre dialogiska; även om många röster ges plats kan de bilda en enstämmig kör (Kroon 2001:56, 266) En intertextuell analys kan synliggöra vilka röster som får och inte får komma till tals i en text. Därigenom kan man se vilka perspektiv, kunskaper och identiteter som uppfattas som legitima och vilka som inte gör det (Ajagán-Lester m.fl. 2003:219).

Det dialogiska perspektivet appliceras även här på relationer mellan människor och på skapandet av identitet. Om man utgår från att vår existens är dialogisk innebär det att vi existerar i relationer och att vi får syn på och förstår oss själva i förhållande till andra (Ajagán-Lester m.fl. 2003:206). På samma sätt som med det konstruktivistiska perspektivet innebär det att vi skapar vår identitet i ett sammanhang, i kontrast till något annat och ofta i interaktion där vi positionerar oss själva i förhållande till andra och till situationen. Detta betyder att en och samma person kan relevantgöra olika identiteter eller roller vid olika tillfällen, och för olika situationella syften – t.ex. genom att tillskriva sig medlemskap i en viss grupp genom pronomenet *vi*. Genom bruket av *vi* kan man välja att solidarisera sig med eller distansera sig mot olika grupper (Engblom 2004:9–23).

Slutligen, utifrån ett dialogiskt perspektiv läggs stor vikt vid relationer mellan texter. Denna text – uppsatsen – ingår också i en slags textkedja som ger de utvalda presstexterna och citaten en ny kontext, nya tolkningsmöjligheter och nya betydelser. Detta går inte att undvika, och flera dialogteoretiker diskuterar på liknande sätt rollen av forskaren som medskapare till själva samtalet och debatten som studeras, på det sätt att textkedjan återskapas genom enskilda texter och utvalda yttranden (Linell 1998, Kroon 2001).

2.2 Metodologiska utgångspunkter

I detta avsnitt presenteras uppsatsens metodologiska utgångspunkter, som baseras på den tidigare forskning som presenterades i avsnitt 1.3.2 och 1.3.3. Eftersom denna studies material och frågor skiljer sig från de studier som metoderna har hämtats från har jag valt att komplettera dessa analysmodeller. I avsnitt 2.2.1 redogör jag för de metoder som har använts i studiens första delanalys av röster, och i avsnitt 2.2.2 för de metoder som har använts i den andra delanalysen av *vi*. I kapitel 6 diskuteras valet av metoder vidare.

2.2.1 Textsamspel och inramning av röster

I den första delanalysen används verktyget *textsamspel* för att synliggöra olika röster i texterna. Detta innebär dels en kvantitativ analys, dels en kvalitativ. I den kvantitativa analysen kartläggs vilka röster som kommer till tals och i den kvalitativa analysen tolkas hur dessa röster positioneras och ramas in. Begreppen *aktörsröst* och *pressröst* används här i linje med Ledin (1995) och Rahm (2002). *Aktörsröst* syftar på de röster som framkommer genom citat eller referat, och *pressröst* syftar på de röster som hör till journalister, ledarskribenter eller tidningar. Eftersom det vid vissa tillfällen blir aktuellt att kunna tala om andra slags röster som står som författare till texten, men som inte är pressröster, har jag därför valt att använda mig av termen *skribentröst* vid dessa tillfällen. I denna undersökning blir detta aktuellt i materialets enda debattartikel.

Vidare har materialets nyhetstexter och opinionstexter analyserats inom respektive grupp, eftersom de skiljer sig åt i hur de hanterar röster. Bergman-Claeson beskriver skillnaden mellan textgenrerna:

I genrer där avsändaren förväntas uttrycka en personlig eller redaktionell åsikt kan man vänta sig att citat från såväl meningsmotståndare som meningsfränder används för att underbygga den egna ståndpunkten. I genrer som är underkastade kravet på objektivitet fyller citaten snarare en funktion som garanterar för att 'verkligheten' återges sakligt och opartiskt. (Bergman-Claeson 1994:66)

Den kvantitativa kartläggningen av röster i nyhetstexterna har begränsats till aktörernas röster, eftersom syftet här har varit att visa vilka samhällsaktörer som ges plats, och hur mycket utrymme de får i förhållande till varandra. Aktörsrösterna har synliggjorts utifrån *inramare* (Ledin 1995) vilket innebär citat som markeras med tankstreck, citattecken eller kolon, och referat som markeras med *rapportmarkörer* (Rahm 2002) som *säger*, *skriver*, *visar*, *menar*, *tycker* eller *enligt*. Varje person som uttalar sig har räknats som en aktörsröst, och kategoriseringen av rösten har utgått från hur tidningen har valt att titulera eller presentera personen. Vissa textpartier är uppenbart hämtade från en annan röst men saknar inramare, och eftersom jag i analysen utgår från formella inramare har dessa partier inte räknats med. Detta är t.ex. när man tar upp fakta från klimatrapporten, men utan att detta markeras på något sätt.

För att kunna mäta hur mycket utrymme som ges till varje aktörsröst har antal ord räknats i de citerade eller refererade yttrandena. Det jag har velat mäta är hur pass stort utrymme aktörsrösterna får i förhållande till varandra, och därmed har jag alltså inte tagit hänsyn till det kvantitativa förhållandet mellan aktörs- och pressrösterna. Därför blir det heller inte relevant att relatera till längden på respektive text. Begreppet *gynnade röster* (Ledin 1995) används för de röster som ofta blir citerade, ges stort utrymme och därmed får en framträdande roll.

I de fall rösten innebär en skriftlig källa, t.ex. klimatrapporten, har denna också setts som en röst. I vissa fall hänvisar texterna till skriftliga källor som i sig främst bär på en aktörsröst, t.ex. citat från pressmeddelanden. I dessa fall har jag inte räknat den skriftliga källan som egen röst utan fokuserat på den aktörsröst som framträder. I ett fall förekommer även en annan pressröst (TT) än den egna tidningens. Pressrösten tillför dock här inget eget utan förmedlar endast citat och därför har jag valt att även här fokusera på den röst som citeras.

I den kvalitativa och tolkande analysen av röster i nyhetstexterna har hänsyn däremot tagits till pressrösterna. Detta för att komma åt hur de olika aktörsrösterna blir presenterade, inramade och positionerade i förhållande till varandra och till pressrösten. Denna del av analysen har särskilt fokuserat vilka olika rapportmarkörer som används, t.ex. *säger, hävdar, slår fast, menar*, och hur de i sin tur ramar in rösten och yttrandet. Kommer aktörsrösten till tals genom referat eller citat? Finns någon värderande beskrivning eller sammanfattning av *hur* aktörsrösten talar eller *vad* den säger, från pressröstens sida?

Den omgivande texten runtom yttrandet har också undersökts: i vilket sammanhang sätts yttrandet in och hur positioneras de olika yttrandena sinsemellan? Hänsyn har även tagits till *var* i texten rösterna placeras, och här utgår jag från Solin (2001) där röster som används som huvudkällor placeras tidigt i texten medan sekundära källor presenteras längre fram. En annan typ av inramning som analyseras är hur röstens innehavare beskrivs och vilka titlar och benämningar som används. Det jag vill komma åt är hur pressrösten/skribentrösten förhåller sig till aktörsrösterna: framställs aktörsrösterna som auktoritativa eller görs något motstånd mot dem? För att komma åt detta tittar jag alltså efter mönster i användningen av rapportmarkörer, omgivande beskrivningar och presentationer samt yttrandets placering.

I den kvantitativa kartläggningen av röster i opinionstexterna har samtliga röster räknats med, alltså både skribent- och aktörsröster. Detta val beror på att skribentrösterna i dessa texter får ett större utrymme för egna åsikter än i nyhetstexterna, och aktörsrösterna får i sin tur mindre utrymme. Vidare har den kvalitativa analysen av opinionstexterna i högre grad utgått från varje text för sig, vilket har möjliggjorts på grund av det mindre antalet texter. De aktörsröster som förekommer här har analyserats och tolkats kvalitativt på samma sätt som i nyhetstexterna. Skillnaden är att aktörsrösterna i opinionstexterna i högre grad har tolkats som ett verktyg för skribentrösten att själv kunna positionera sig, genom att ställa olika röster mot varandra och själv uttrycka en åsikt gentemot dessa.

2.2.2 Pronomenet *vi*, processer och modalitet

I *vi*-analysen har alla texter behandlats på samma sätt, och det görs därmed inte någon uppdelning av nyhets- och opinionstexter som i analysen av röster. I identifieringen av yttranden som innehåller *vi* har det inte heller gjorts någon skillnad mellan aktörs- och skribentröster. Samtliga *vi* inklusive genitiv- och objektsformer har räknats: *vår, våra, vårt, oss*. I de fall *oss* används reflexivt, t.ex. *vi kan förvänta oss*, har det uteslutits.

Den del av *vi*-analysen som handlar om identifikation fokuserar på syftningen och betydelseomfånget av pronomenet. Uppdelningen universell och partikulär identifikation är den viktigaste skiljelinjen. De *vi* som har kunnat identifieras med en partikulär grupp har räknats som detta, och jag har valt att inte begränsa kategoriseringen av partikulära *vi* till geografiskt begränsade grupper som nationer eller grupper av nationer (jfr Bergman-Claeson 1994:68). Till universella *vi* har jag räknat de *vi* som syftar på 'alla människor', 'mänskligheten', 'alla i världen' eller 'alla nu levande människor'. Hit tillkommer även ett fåtal generella *vi*. Förekomsten av *vi* har kvantifierats, dels för att visa fördelningen mellan universella och partikulära *vi*, dels för att visa fördelningen mellan olika partikulära *vi*. I

denna kvantitativa del av analysen visas även vilka *vi*-grupper som de olika aktörerna (som framkommer i analysen av röster) väljer att identifiera sig med.

I den del av *vi*-analysen som handlar om positionering har jag undersökt *vad* de olika rösterna uttrycker med den gruppidentifikation som görs. Särskilt fokus har legat på urskiljning av ställningstaganden i frågor om ansvar. För att komma åt positioneringar fokuseras, förutom explicita lexikala markörer som *orsak, fel, ansvar*, även processtyper och agentivitet – i linje med Sellgren (2011) och Solin (2001), samt modalitetsmarkörer som utgörs av modala hjälpverb (Ledin 1995). Enligt Holmberg & Karlsson (2006) finns det fyra processtyper i den funktionella grammatiken: materiella (göra), mentala (uppleva), verbala (säga) eller relationella (vara/ha). I frågor om ansvar är det framför allt materiella processer och deltagarna som kopplas till dessa som är intressanta, eftersom de kan visa vem som framställs som handlande och aktiv (aktör) och vem som utsätts för handlingen (mål/mottagare). Även relationella processer är av intresse eftersom de snarare beskriver hur saker och ting förhåller sig och därmed kopplar ihop kända värden med specifika deltagare, vilket ofta används i argumenterande syften (Karlsson 2004:80–84). Jag har därför valt att identifiera materiella och relationella processer, som är kopplade till *vi*.

I linje med Holmberg & Karlsson (2006) utgår jag från modalitetens fyra betydelseskalar: *sannolikhet, vanlighet, förpliktelse* och *villighet*. I frågor om ansvar är det i första hand förpliktelse och villighet som är intressant att analysera. Förpliktelse uttrycks med modala verb som *ska, måste, bör, kan* och *behöver*. Villighet uttrycks i hög grad med verbet *ska*, och i lägre grad med *vill* och *kan*. Eftersom de modala verben oftast kan ha olika betydelser måste man ta hänsyn till kontexten (Holmberg & Karlsson 2006:58–67). Som Ledin skriver kan modalitetsmarkörer visa på hur yttranden framställs som faktiska eller icke-faktiska, i linje med Holmberg & Karlssons sannolikhetskala. Fakticiteten kan även visa om yttrandet handlar om skeenden som redan har hänt eller som kan komma att hända, då framtida scenarier oftare yttras med modalitet (Ledin 1995:87). På det viset kan man även urskilja olika slags ansvar: ansvar för det som har hänt, och för det som kommer att hända. I analysen har jag valt att identifiera modala verb kopplade till *vi* och processtyperna, och av särskilt intresse är de verb som uttrycker förpliktelse eller villighet. Ytterligare en aspekt som även tas hänsyn till är om det framgår något explicit eller implicit 'de andra' i kontrast till *vi*-gruppen.

3 Material

Utgångspunkten för undersökningen är att studera klimatfrågan i svensk media. Texterna som har valts ut kommer därför från svenska dagstidningar som når en stor läsekrets och oftast försöker ta med olika röster och perspektiv. Dessa tidningar är Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Aftonbladet och Expressen. Det finns ingen ansats att jämföra tidningarna sinsemellan, utan de behandlas likvärdigt som representanter för rikstäckande press.

Tidsperioden som har valts ut är relativt kort och sträcker sig från 27 till 29 september 2013. Att just dessa datum har valts beror på att FN:s klimatrapport offentliggjordes 27 september och att det därefter uppstod en intensiv medierapportering under de följande dagarna. Denna korta men intensiva klimatrapportering såg jag som en värdefull tidsperiod att göra

nedslag i för denna studies syfte. Att rapporten hamnar i centrum för undersökningen ger givetvis utslag i citat och referat till just denna, och därför kan man förutsätta att klimatforskare kommer att utgöra en framträdande röst i analysen. Det som därmed blir intressant att studera är i synnerhet vilka andra röster som ges plats bredvid forskarna.

Databasen Newline Arkiv, före detta Presstext, har använts för att välja ut texter. De inställningar som utgjorde sökresultatet var val av tidsperiod (27–29/9 2013), val av publiceringskanal (internet och tryckt press), val av typ av källa (storstadspres), val av källa (de namngivna tidningarna ovan), artikelstorlek (större artiklar), språk (svenska) och sökord (klimat*). Denna sökning gav totalt 66 artiklar, men eftersom klimatrapporten hade satts som startpunkt för materialinsamlingen bortsorterades 14 artiklar som var publicerade före denna tidpunkt, ungefär vid tiotiden på förmiddagen den 27 september. Artiklar som nämnde ordet *klimat* i andra sammanhang valdes också bort (t.ex. *företagsklimat*), och även artiklar som till största del handlade om något annat än klimatfrågan valdes bort.

Slutligen valdes 15 artiklar ut som analysmaterial för studien. Dessa artiklar kommer från alla fyra tidningar, med viss övervikt för Dagens Nyheter, och hör till olika journalistiska genrer: nyhetsartiklar, ledare, vetenskapskrönikor och debattartiklar. Av de 15 utvalda texterna kategoriseras tio som nyhetstexter och fem som opinionstexter: två ledare, två vetenskapskrönikor och en debattartikel. Nyhetstexternas längd varierar från 200 till 600 ord medan opinionstexterna är mellan 400 och 700 ord långa. Nedan presenteras materialet i två tabeller: nyhetstexter i tabell 1 och opinionstexter i tabell 2, på nästa sida.

Tabell 1. Sammanställning av material. Tio nyhetstexter från Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Expressen och Aftonbladet. Publicerade 27–29 september 2013.

Artikel	Tidning	Genre	Avsändare	Datum
1. Havet snart för surt för skaldjuren	Aftonbladet	Nyheter	Fredrik Rundkvist	27/9
2. IPCC: Klimatförändringarna är människans fel	DN	Nyheter	Maria Gunther Axelsson	27/9
3. Rapport: Människan bakom uppvärmning	Expressen	Nyheter	Emelie Henricson	27/9
4. Svenskar: Politiker gör för lite för klimatet	Expressen	Nyheter	Elisabeth Marmorstein	27/9
5. Het debatt om FN:s klimatrapport	DN	Nyheter	Mats J Larsson	27/9
6. Rapporten slår fast: Människan är orsak till varmare klimat	DN	Nyheter	Mats J Larsson	28/9
7. En femtedel av Bangladesh riskerar att slukas av havet	DN	Nyheter	Mia Holmgren	28/9
8. Klockan tickar för klimatmål	SvD	Nyheter	Jenny Stiernstedt	28/9
9. FN: Extremvädret är människans fel. Nu vill S och MP ha en ny klimatlag	Expressen	Nyheter	Annie Reuterskiöld	28/9
10. FN:s klimatpanel: Dyster framtid för skaldjuren	Aftonbladet	Nyheter	Fredrik Rundkvist	28/9

Tabell 2. Sammanställning av material. Fem opinionstexter från Dagens Nyheter och Aftonbladet. Publicerade 27–29 september 2013.

Artikel	Tidning	Genre	Avsändare	Datum
11. Politikerna kan inte smita undan längre	Aftonbladet	Ledare	Eva Franchell	27/9
12. FN:s klimatpanel: Temperaturen höjs	DN	Ledare	Osignerad	28/9
13. Klimatrapporten. Det är bråttom att välja en annan väg	DN	Vetenskapskrönika	Maria Gunther Axelsson	28/9
14. Karin Bojs: Den stora svagheten i klimatrapporten	DN	Vetenskapskrönika	Karin Bojs	29/9
15. Ändra livsstil en andlig fråga	Aftonbladet	Debatt	Svenska kyrkan	27/9

4 Olika röster och hur de positioneras

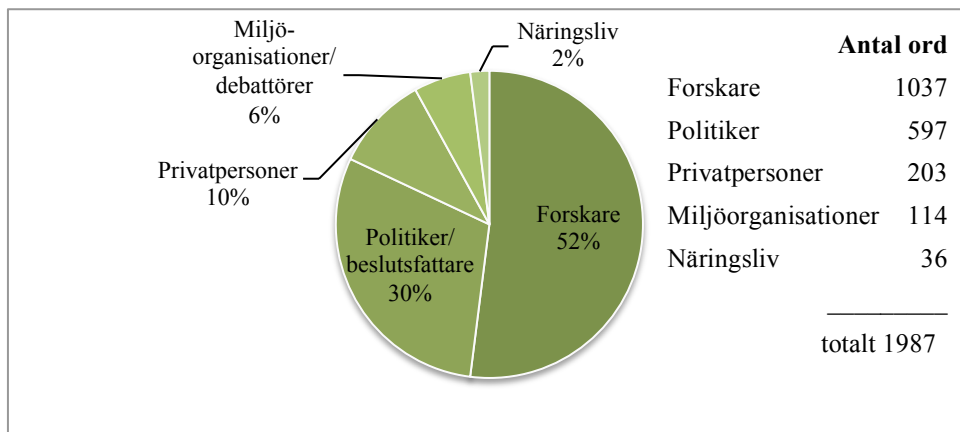
Analysen av röster i detta kapitel (4) handlar om vilka röster och aktörer som ges plats i de olika texterna, vilket presenteras kvantitativt. Hur rösterna ramas in och positioneras analyseras kvalitativt, och av särskilt intresse är huruvida skribentrösten gör motstånd mot aktörsrösterna eller inte. Först analyseras nyhetstexterna (4.1), och sedan opinionstexterna (4.2).

4.1 Aktörsröster i nyhetstexter

I avsnitt 4.1.1 presenteras den kvantitativa kartläggningen av vilka aktörsröster som ges plats i nyhetstexterna. Därefter följer den kvalitativa analysen av hur rösterna ramas in och positioneras. Denna analys presenteras i avsnitt 4.1.2–4.1.6 i respektive grupp av aktörsröster.

4.1.1 Fördelning av aktörsröster i nyhetstexter

I de tio nyhetstexterna har fem olika grupper av aktörsröster identifierats med hjälp av rapportmarkörer. Dessa grupper är klimatforskare, politiker och beslutsfattare, privatpersoner, miljöorganisationer och miljödebattörer samt näringsliv. I figur 1 på nästa sida presenteras fördelningen av grupperna i antal ord, utifrån citerade eller refererade yttranden.

Figur 1. Aktörsröster i nyhetstexter. Andel ord i citerade eller refererade yttranden per respektive grupp i procent, av totalt 1987 ord.

Nyhetsrapporteringen under den aktuella tidsperioden handlar till stor del om den forskningsrapport FN:s klimatpanel IPCC presenterar. Att mycket av den rapporteringen utgår från en och samma presskonferens som klimatforskarna har tagit initiativet till, blir tydligt när man granskar vilka röster som framträder. Klimatforskarnas yttranden utgör 52 % av det totala antal ord i materialet, och deras röster framträder i samtliga artiklar. Av detta kan man dra slutsatsen att klimatforskarna är högst gynnade röster, eftersom de ofta citeras och därmed också tillskrivs hög trovärdighet. Tilläggas kan också att alla forskare som citeras är naturvetenskapliga, även de klimatforskare som inte explicit har arbetat med den naturvetenskapliga klimatrapporten. Delar man upp forskarrösterna tillhör en röst själva klimatrapporten, en röst står för klimatforskarkollektivet, sju röster hör till enskilda klimatforskare och en röst tillhör en tidigare klimatundersökning gjord i Sverige. I många fall är det tydligt att det refereras till rapporten eller forskarna men utan att detta skrivs ut med explicita rapportmarkörer. Även om detta inte har räknats med är det värt att notera, eftersom forskarnas trovärdighet förstärks av att deras röster flyter ihop med pressrösterna.

Av de tio nyhetstexterna blir politiker och beslutsfattare synliga i sex, med totalt 30 % av citerade eller refererade yttranden. Som grupp kan de alltså sägas vara en relativt gynnad röst. Bland politikerrösterna är det Miljöpartiets språkrör Åsa Romson (MP) som syns mest: i fyra artiklar med 33 % av de 597 ord som hör till politikerröster. Miljöminister Lena Ek (C) figurerar i tre artiklar med 27 % och statsminister Fredrik Reinfeldt (M) syns i en artikel med 15 %. Två politiker som syns i en varsin artikel är Socialdemokraternas miljöpolitiska person Matilda Ernkrans (S), 8 %, och Folkpartiets miljöpolitiska talesperson Anita Brodén (FP), 7 %. Den enda rösten som inte hör till svenska politiker är FN:s generalsekreterare Ban Ki-moon (FN). Han syns i två artiklar och utgör 10 % av politikerrösterna.

Det råder över lag en relativt låg frekvens av privatpersoners röster (10 %) och en ännu lägre frekvens av miljöorganisationer (6 %). Allra minst plats ges åt näringslivet (2 %), där endast en företagsröst blir synlig.

4.1.2 Positionering av klimatforskare

Bland de gynnade forskarrösterna är det klimatrapporten som får störst utrymme, och den nämns ofta tidigt i texterna. Den blir refererad till genom rapportmarkörer som *säger*, *slår fast*, *enligt* och *visar*. Genom *slå fast* samt *det här säger* ramas rapporten in som en obestridbar auktoritet. Ytterligare beskrivningar av rapporten förstärker bilden av den som en tung vetenskaplig källa: ”FN:s klimatpanel presenterar ny larmrapport om klimatet”, ”klimatrapporten är den första på sex år och bygger på över 9000 vetenskapliga artiklar”, ”drygt 110 av världens länder står bakom FN:s senaste klimatrapport” och ”slutsatserna i rapporten bygger på mängder av oberoende vetenskapliga studier och resultat”.

Nära förknippat med rapporten är referat till klimatpanelen IPCC och till de forskare som har varit med och författat rapporten, vilkas röster skapar ett tydligt forskarkollektiv. Yttrandena ramas in med rapportmarkörer som: *skriver forskarna*, *experter slår fast*, *experterna menar*, *panelen säger*, *FN:s klimatpanel slog fast* och *forskare säger*. Andra beskrivningar är ”forskarna är säkrare än någonsin” och ”FN:s klimatpanel IPCC har aldrig uttryckt sig tydligare”. Rapportmarkören *slå fast* återkommer ett flertal gånger, vilket framställer klimatforskarna som aktiva och beslutsamma agenter. Formuleringarna ”säkrare än någonsin” och ”aldrig uttryckt sig tydligare” samt den frekventa användningen av benämningen *experter* förstärker ytterligare forskarnas auktoritet och trovärdighet.

Sju enskilda klimatforskare blir synliga i texterna, och de flesta har nära koppling till klimatpanelen och arbetet med rapporten. En forskare som får stort utrymme är Thomas Stocker, som presenteras som ”en av två ordföranden vid utarbetandet av rapporten” och ”ordförande för den arbetsgrupp i klimatpanelen IPCC som tagit fram rapporten”. Hans yttranden ramas in med rapportmarkörer som: *enligt Stocker*, *säger Stocker* och i exempel (1) beskrivs han som starkt avståndstagande till klimatskepticism genom formuleringarna ”avvisar alla klimatskeptiker”, ”avvisar siffror” och ”fastslog inför ett hundratal journalister”.

- (1) Den schweiziske klimatforskaren, som bara sovit sex timmar under fyra dagars förhandlingar, avvisar alla klimatskeptiker.
 - Deras påståenden grundar sig inte på vetenskapliga undersökningar, fastslog Thomas Stocker efter presskonferensen på Münchenbryggeriet inför ett hundratal journalister från hela världen. Han avvisar siffror om att klimatförändringarna avstannat under de senaste 15 åren. [...]
 - Det påverkar inte våra slutsatser om den långsiktiga trenden med stigande temperaturen. (Rapporten slår fast: Människan är orsak till varmare klimat, DN)

Ytterligare två forskare blir explicit kopplade till författandet av rapporten, vilket synliggörs genom benämningarna ”en av huvudförfattarna till texten” och ”huvudförfattare”. Den första är verksam i Sverige vilket blir tydligt i beskrivningen ”professor i klimatologi vid Lunds universitet” medan den andra enbart presenteras som ”professor i oceanologi”. Två andra forskare, utan koppling till arbetet med rapporten, får relativt stort utrymme i samma texter. De tituleras som ”professor i meteorologi vid Stockholms universitet” och ”marinbiolog på Göteborgs universitet”. Jag tolkar närvaron av dessa röster som externa forskarröster i förhållandet till rapporten, som backar upp och stärker yttrandena av de övriga forskarna. Att det i båda fallen rör sig om röster från forskare som är verksamma i Sverige, samt att det enbart är svenska lärosäten som nämns, ger texterna en svensk förankring. I exempel (2) visas en annan strategi som ger den globala klimatfrågan ett svenskt perspektiv.

- (2) Jordytans medeltemperatur stiger i de flesta delar av världen – och bakom uppvärmningen ligger människan. Det visar en rapport från FN:s klimatpanel som presenteras i Stockholm idag. Och Sverige är inget undantag – här toppar Hemavan med en ökning på 2,5 grader de senaste 50 åren, visar en undersökning från SVT och SMHI. (Rapport: Människan bakom uppvärmning, Expressen)

I exempel (2) tas det upp en tidigare utförd mätning av temperaturhöjningar i Sverige som introduceras med formuleringen ”och Sverige är inget undantag”. Här förstärker referat från olika undersökningar resultaten som visar på temperaturhöjningar.

De allra flesta röster som tillhör klimatforskare uttalar sig främst om de vetenskapliga resultaten och konsekvenserna av dessa. Det är bara två röster vars yttranden är mer politiska. Den ena figurerar i den tydligt politiskt inriktade artikeln *Svenskar: politikerna gör för lite för klimatet* med referatet: ”FN:s klimatchef Rajendra Pachauri tycker att politikerna måste göra mer för att komma till rätta med klimatet”. Denna röst analyseras vidare i 4.1.3. Den andra rösten blir synlig i artikeln *En femtedel av Bangladesh riskerar att slukas i havet* som har en annorlunda vinkel än de övriga, då den utgår från hur Bangladesh påverkas av klimatförändringarna i form av förvärrade översvämningar. Exempel (3) visar citatet från klimatforskaren, som föregås och ramas in av en privatpersons röst (analyseras i 4.1.3).

- (3) Atiq Rahman har en radikal lösning på väntande massflykt. Han vill koppla ihop utsläpp av växthusgaser med flyktingkvoter.
- De länder som släpper ut mest får ta emot flest klimattflyktingar. Det skulle ge en planerad migration. Bangladesh står bara för några tiondels procent av växthusgaserna, men drabbas värst av alla, säger Atiq Rahman. (En femtedel av Bangladesh riskerar att slukas i havet, DN)

Forskaren presenteras som ”Bangladeshs främste klimatexpert som leder Bangladesh Centre for Advanced Studies i Dhaka”, där *främste* och *leder* ger en hög trovärdighet. Hans yttrande ramas även in med beskrivningen ”en radikal lösning” i exempel (3) vilket framställer honom som nytänkande och som mer politiskt inriktad än övriga klimatforskare.

4.1.3 Positionering av politiker och beslutsfattare

Som konstaterat i 4.1.1 är Miljöpartiet (MP) den politikerröst som får störst utrymme (33 %). I tre av fyra artiklar är de bland de första rösterna som får ordet, vilket gör dem till centrala källor. Det är citatformen som dominerar för MP:s yttranden, vilka främst ramas in med den neutrala rapportmarkören *säger*. De omgivande beskrivningarna runt yttrandena är desto mer talande, t.ex. ”Miljöpartiet anklagade regeringen för passivitet i klimatfrågan” och ”Miljöpartiets språkrör Åsa Romson ser risker med att de politiska besluten dröjer”. Ordet *passivitet* förekommer ett flertal gånger i samband med MP:s yttranden, och det handlar både om ”politikernas passivitet” och ”regeringens passivitet”. Bilden av missnöje mot hur den nuvarande regeringen sköter klimatfrågan blir tydlig, vilket även förstärks med privatpersoners röster genom en opinionsmätning (se avsnitt 4.1.3).

I artikeln *FN: Extremvädret är människans fel. Nu vill S och MP ha en ny klimatlag* är MP och S de enda närvarande politikerrösterna. Deras yttranden placeras in i en kontext där klimatpanelen ”slår fast att klimatförändringarna är människans fel”. Pressrösten beskriver politikernas yttranden med: ”M och S är eniga om att Sverige behöver en ny klimatlag och

Miljöpartiet har länge krävt ett klimatpolitiskt ramverk”. Kritiken från MP:s sida mot regeringens passivitet i klimatfrågan är dominerande och kan sägas styra den inrikespolitiska debatten i materialet. MP kan definitivt sägas vara en gynnad röst bland politikerna, och det förekommer inget motstånd mot MP från pressrösternas sida.

I två av tre artiklar som miljöminister Lena Ek (C) blir synlig i är det med det citat som återges i exempel (4). I en av texterna föregås citatet av yttranden från klimatforskare medan det i exempel (4) sätts in i en mer politisk kontext, där det föregås av kritiserande yttranden från MP om hur regeringen sköter klimatfrågan.

- (4) Hon [Åsa Romson] har på senare tid valt att rikt sin kritik mot statsminister Fredrik Reinfeldt och finansminister Anders Borg, istället för den ansvariga ministern för klimatfrågor, miljöminister Lena Ek (C). Den första kommentaren från ministern, som i budgetförhandlingarna fått backa på flera av sina önskemål, handlade om att rapporten visar att det är bråttom att agera.
- Det är extremt bråttom att klimatsäkra och utveckla våra samhällen världen över. Dagens utsläppsnivåer överstiger vad vår planet tål. Får vi inte ner världens utsläpp av växthusgaser blir det katastrofala konsekvenser som resulterat i fortsatt global uppvärmning, höjda havsnivåer och irreparabla skador för våra samhällen, säger Lena Ek i ett pressmeddelande (Het debatt om FN:s klimatrapport, DN)

Pressröstens formuleringar *bråttom att agera* och *fått backa på flera av sina önskemål* ger en bild av att C tar klimatfrågan på allvar. Även det tredje citatet från C föregås av MP:s kritik, och det ramas in med: ”Miljöminister Lena Ek (C) tar kritiken mot regeringen med ro”. C blir alltså i två av tre fall placerad efter MP:s kritiska yttranden, vilket stärker bilden av att denna kritik styr den inrikespolitiska debatten i materialet.

Statsminister Fredrik Reinfeldts röst (M) blir synlig i artikeln *Rapporten slår fast: Människan är orsak till varmare klimat*. Artikeln har ett globalt perspektiv och inleds med klimatforskarens röster, och senare framträder röster från miljöorganisationer. I exempel (5) föregås M:s röst av pressröstens kritiska formuleringar: ”misslyckande i Köpenhamn”, ”klimatfrågan inte stått högst upp på den politiska agendan”, ”dra ner på sina klimatsatsningar” – konstateranden som M:s röst ställs i opposition till och försvarar sig emot.

- (5) Efter misslyckandet på klimatmötet i Köpenhamn 2009 att ena världen bakom begränsningar av koldioxidutsläppen har klimatfrågan inte stått högst upp på den politiska agendan. Finanskrisen i Europa har gjort att många europeiska regeringar fokuserar på att få igång sina ekonomier och drar ner sina klimatsatsningar. Men enligt statsminister Fredrik Reinfeldt tas klimatfrågan på allvar i stora delar av den industrialiserade världen.
- Vi ser också förändringar som har lett till att utsläppsnivåerna faktiskt sjunker. Men det är samtidigt betecknande vilken enorm förändring som har skett bara på några år. Inför Köpenhamnstoppmötet fick jag ofta säga att Kina var på väg i kapp USA, nästa år tror vi att de har dubbelt så stora utsläpp som USA, säger han. (Rapporten slår fast: Människan är orsak till varmare klimat, DN)

Citatet i exempel (5) följs av en beskrivning av att det dröjer till klimatkonferensen i Paris 2015 innan striderna mellan fattiga och rika länder tas upp igen. Därefter kommer MP:s röst om politikernas passivitet som presenteras med pressröstens: ”Miljöpartiets språkrör Åsa Romson ser risker med att de politiska besluten dröjer”. MP-citatet om politikernas passivitet förekommer i olika kontexter, men i och med att det i detta fall följer efter M:s yttrande och binds ihop med pressröstens *ser risker* blir tolkningen av MP:s citat tydligt tillbakasyftande på

regeringen och Reinfeldt. M:s yttrande i exempel (5) ramar alltså in med kritiska röster från olika håll, både av pressrösten och MP. Att M inte bemöter MP:s kritik någonstans utan här endast antyder att ”klimatfrågan tas på allvar i stora delar av den industrialiserade världen” förstärker bilden av MP:s röst som gynnad och ohotad.

FN:s generalsekreterare Ban Ki-moon figurerar i två av texterna, varav det längre yttrandet återfinns i exempel (6). Här föregås citatet av yttranden från klimatforskare.

- (6) FN:s generalsekreterare Ban Ki Moon beskriver rapporten som helt avgörande i arbetet med att ta fram ett nytt globalt klimatavtal till 2015.
– För att snabba på den här processen kommer jag att sammankalla ett klimatmöte i september 2014 på högsta regeringsnivå. Värmen är på. Vi måste agera nu, säger han. (FN:s klimatpanel: Dyster framtid för skaldjuren, Aftonbladet)

Yttrandena ”Värmen är på. Vi måste agera nu” förekommer också i tidigt i samma artikel, och även i ingressen i en annan av artiklarna. I dessa fall föregås citaten av pressröster: ”Om inget görs åt koldioxidutsläppen ligger skaldjuren illa till. På sikt hotas hela ekosystem i havet” och ”Vi kan tacka världshaven för att klimatet inte förändrats mer än det har. Det är där som den största delen av värmeökningen absorberats. Hittills”. I dessa fall tolkas FN-rösten som en förstärkning av pressrösternas beskrivning av det akuta i situationen, och något motstånd mot rösten görs alltså inte. Eftersom FN-rösten förekommer ett flertal gånger, och även tidigt i texterna tolkas detta som en central och auktoritativ röst.

4.1.4 Positionering av privatpersoner – i Sverige och i Bangladesh

I denna grupp av aktörsröster (4.1.4) samlas de privatpersoner som får sina röster hörda i artiklarna. Dessa har tolkats som privatpersoner då de inte benämns som representanter för någon särskild organisation, och de står tillsammans för 10 % av materialets totala ordmängd. Två röster blir synliga: en privatperson i Bangladesh som uttalar sig om egna upplevelser av väderkatastrofer och svenska privatpersoner som med en kollektiv röst uttalar sig om klimatfrågan och klimatpolitiken i Sverige genom en opinionsmätning gjord av MP.

I exempel (7) presenteras privatpersonen i Bangladesh som ”20-åriga Shaznaz Parrin”. I texten kommer hon till tals genom tre långa citat, varav ett återges i exempel (7).

- (7) För 20-åriga Shaznaz Parrin är väderrelaterade katastrofer en del av vardagen. Hon bor i byn Pachgachi som ligger på en sandbank i en biflod till den kilometerlånga Jamuna i norra Bangladesh. Läget är utsatt, men hon och fyraårige sonen Meraz har ingen annanstans att ta vägen när deras hus spolades bort som en följd av en jorderosion för tre år sedan.
– Hela udden försvann ned i vattnet. Vi förlorade allt men det värsta är att vi inte har någon mark kvar. Hus går att bygga upp på nytt, men vi har ju inte rätt att bo på någon annans land, berättar Shaznaz Parrin. (En femtedel av Bangladesh riskerar att slukas av havet, DN)

Den rapportmarkören som används konsekvent i texten är *berätta*, vilket inte förekommer någon annanstans i materialet. Markören *berätta* ger artikeln en reportagekänsla, vilket också förstärks av det stora antalet ögonvittnesskildringar. Det blir tydligt att det rör sig om en individs egna upplevelser och erfarenheter, och på ett sätt skapar ögonvittnesskildringarna en närhet till det som skildras, men samtidigt en distans. För läsaren i Sverige sker detta långt bort, vilket på sätt och vis *berätta* bidrar till genom att journalisten i sin tur rapporterar vidare

något berättat till läsaren. Denna artikel skiljer sig på många sätt från övriga artiklar. Att perspektivet utgår från Bangladesh till skillnad från övriga artiklars svenska eller europeiska perspektiv blir tydligt i ingressens ”I västvärlden kräver klimatförändringarna ändrad livsstil – i Bangladesh handlar det om en kamp för att överleva”. Beskrivningen ”Shaznaz Parrin och hennes grannar har vaga uppfattningar om debatten om växthusgaser och klimatförändringar” bidrar även till distanseringen från västvärldens perspektiv. Sammantaget blir bilden av denna person och denna del av världen som offer för klimatförändringarnas effekter tydlig.

Svenska privatpersoner kommer till tals som en kollektiv röst, vilket sker genom referat till en opinionsundersökning som är gjort på uppdrag av MP. Att MP står bakom undersökningen kan sägas stärka deras röst ytterligare. Att röstens innehavare här presenteras som ”svenskar”, ”svenskarna” och i synnerhet ”svenska folket” gör att de åsikter som framkommer i opinionsundersökningen får stå för hela den svenska befolkningen. I exempel (8) ser vi hur dessa privatpersoners röster i sin tur också blir inramade av FN:s klimatchef, vars röst utgör den första meningen i ingressen.

- (8) FN:s klimatchef Rajendra Pachauri tycker att politikerna måste göra mer för att komma till rätta med klimatet. Den åsikten verkar svenska folket dela. Bara var femte svensk tycker att regeringen gör tillräckligt, enligt en opinionsmätning som MP låtit göra.
– Fredrik Reinfeldt och regeringen har varit väldigt passiv den här mandatperioden, säger språkröret Åsa Romson. (Svenskar: Politiker gör för lite för klimatet, Expressen)

I och med att dessa röster – FN:s klimatchef, svenska folket och MP – placeras intill varandra och håller med varandra, förstärks kritiken av politiker i allmänhet, och regeringen och Reinfeldt i synnerhet. Som konstaterat tidigare är både klimatforskare och MP gynnade röster, vilket förstärker trovärdigheten till det yttrade. Längre fram i artikeln återkommer klimatforskarnas röster som svenska folket återigen instämmer i. I ett referat uppger klimatforskarna att de till 95 % är säkra på människans roll i klimatförändringarna, vilket återföljs av meningen: ”Det är en åsikt som svenskarna delar” samt en hänvisning till opinionsundersökningen där ”81 procent tror att klimatförändringarna orsakats av oss människor”. Här finner jag det intressant att det först refereras till en enskild klimatforskares åsikt om klimatpolitiken, vilket svenska folket instämmer i: ”det tycker vi också”, och senare till klimatforskningens vetenskapliga resultat – beskrivet som en åsikt, som också svenska folket instämmer i: ”det tror vi också”. Parallelliteten gör att gemensamma vetenskapliga ”åsikter” och enskilda forskares politiska åsikter ges liknande betydelser.

Trovärdigheten hos forskare är stark, oavsett om det gäller vetenskapliga eller politiska frågor. Svenska folkets röst stämmer alltså in i yttranden som görs av både klimatforskare och av MP – de mest gynnade rösterna i materialet. Till skillnad från privatpersonen från Bangladesh som gavs mer utrymme och yttrade sig genom citat kan det ifrågasättas huruvida de svenska privatpersonerna här egentligen får ge sin syn på saken, eller om rösten enbart används i syfte att förstärka andra aktörers röster.

4.1.5 Positionering av miljöorganisationer och miljödebattörer

I artiklarna *Het debatt om FN:s klimatrapport* och *Rapporten slår fast: Människan är orsak till varmare klimat* hörs röster från miljöorganisationer och miljödebattörer. De står

tillsammans för endast 6 % av materialets totala ordmängd. Miljöorganisationerna syns i liknande sammanhang i de båda artiklarna – demonstrerande utanför klimatkonferensen – och ramas också in med liknande formuleringar som i exempel (9). Här bör tilläggas att det är samma journalist som har skrivit båda artiklarna, dagarna efter varandra. Jag tolkar de nästan exakt likadana formuleringarna i de två texterna som en återanvändning av samma text.

- (9) Flera miljöorganisationer demonstrerade på fredagen utanför klimatkonferensen på Münchenbryggeriet i Stockholm. Fältbiologerna och Greenpeace var några av grupperna som fanns på plats för att mana världen att agera snabbare för att förhindra uppvärmningen av jordklotet. Greenpeace kräver att världens regeringar agerar på uppgifterna i IPCC-rapporten. Men chefen för Greenpeace, Annika Jacobson, väljer ändå att se det positiva. ”Rapportens viktigaste slutsats är att loppet inte är kört”, säger hon i ett pressmeddelande. ”Nu måste vetenskapens påbud omvandlas till politisk handling”. (Het debatt om FN:s klimatrapport, DN)

I båda artiklarna blir miljöorganisationernas kritiska demonstrerande beskrivet: ”för att mana världen att agera snabbare” och ”anser att politiker inte agerar tillräckligt kraftfullt”. Agerandet tonas sedan ner med beskrivningen ”väljer ändå att se det positiva” som inramning för rösten som tillhör chefen för Greenpeace. Denna nedtoning kan tolkas som att ett visst motstånd görs mot miljöorganisationernas först nämnda kritik.

Artikeln *Het debatt om FN:s klimatrapport* har huvudfokus på politiker, och uttalandet från Greenpeace kommer efter politikernas uttalanden, följt av klimatforskarens uttalanden. Artikeln *Rapporten slår fast: Människan är orsak till varmare klimat* har huvudfokus på forskningen där klimatforskarens yttranden dominerar i artikelns första halva. Här fungerar uttalandet från Greenpeace återigen som skiljelinje mellan klimatforskarens och politikernas uttalanden, för efter Greenpeace kommer M och MP med citat och fokus ligger därmed på det politiska. Miljödebattören är Anders Wijkman, som beskrivs som just detta samt som ”före detta EU-parlamentariker för Kristdemokraterna”. Han kommer till tals i artikeln *Het debatt om FN:s klimatrapport* och intressant nog ligger hans citat mellan politikernas och miljöorganisationernas, vilket man också kan tolka hans position som utifrån presentationen: ”miljödebattör och före detta EU-parlamentariker”.

4.1.6 Positionering av näringslivet – en skidanläggning i Sälen

Endast ett företag blir synligt och rösten står för 2 % av materialets totala ordmängd. Företaget är Kläppens skidanläggning i Sälen vars vd uttalar sig i två citat om hur skidturismen blir lidande av de varmare vintrarna. Dessa uttalanden placeras i en kontext som utgörs av den svenska undersökningen av temperaturförändringar (nämndes i 4.1.1) och perspektivet blir därmed svenskt i förhållande till klimatrapportens globala perspektiv. I exempel (10) återges ett av skidanläggningens citat.

- (10) Hemavan toppar listan med en ökning på drygt 2,2 grader. Därefter kommer orter som Sälen-Malung och Sveg med drygt två graders ökning. I många fjällorter drabbas den viktiga skidturismen. 20 miljoner kostar en ny konstsnöanläggning som man arbetar med i Kläppen, skriver SVT. Där har medeltemperaturen ökat med 2,1 grader.
– Om det blir mildare måste vi göra konstsnön på kortare tid, säger Per Eriksson, vd vid Kläppens skidanläggning i Sälen. (Rapport: Människan bakom uppvärmning, Expressen).

Här ramas uttalandet in genom beskrivningar som ”drabbas den viktiga skidturismen”, ”20 miljoner kostar en ny konstsnöanläggning” och nästa citat ramas in med ”samtidigt varnas det om mer nederbörd, vilket blir tufft för längdskidspåren”. Sammantaget ger formuleringarna *drabbas, viktiga, kostar, blir tufft* en bild av Kläppens skidanläggning som ett offer för klimatförändringarnas effekter på nederbörden, och inget motstånd mot aktörsrösten görs.

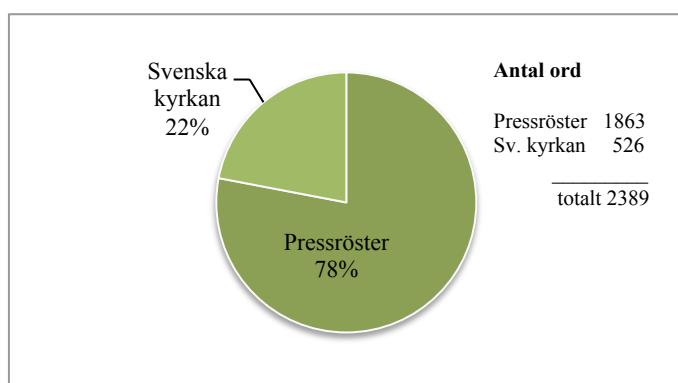
4.2 Skribent- och aktörsröster i opinionstexter

I detta avsnitt (4.2) analyseras de fem opinionstexterna som består av två ledare, två vetenskapskrönikor och en debattartikel. Som tidigare nämnts skiljer sig opinionstexterna från nyhetstexterna på det sätt att skribentrösten är mer framträdande i ledaren, krönikan och debattartikeln än i den rapporterande nyhetstexten. I 4.2.1 presenteras den kvantitativa fördelningen av skribentröster och aktörsröster, samt en fördelning av aktörsröster.

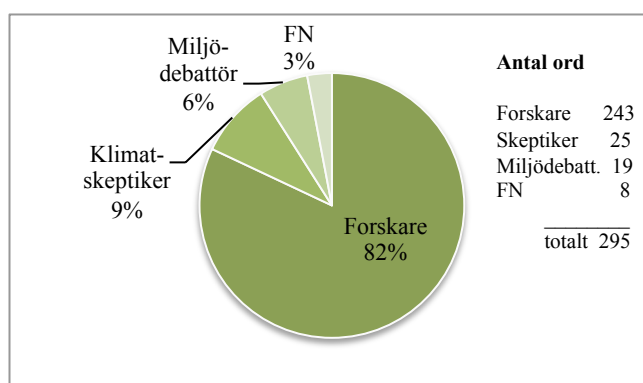
I 4.2.2 och 4.2.3 analyseras de olika rösterna kvalitativt och här har jag valt att utgå från hur skribentrösterna positionerar sig själva genom användningen av aktörsröster. Framst är jag ute efter huruvida skribentrösterna använder aktörsröster för att stärka sin åsikt – antingen genom att ta upp de röster som är på samma linje som den egna rösten, eller de som inte håller med. Analyserna har här, till skillnad från analyserna av nyhetstexterna, delats upp i pressröster och Svenska kyrkan; de aktörsröster som förekommer presenteras inom denna uppdelning och kommer inte att tas upp separat.

4.2.1 Fördelning av skribent- och aktörsröster i opinionstexter

Av den totala mängden ord utgör skribentrösterna 89 % och aktörsrösterna 11 %. Här har alltså samtliga ord räknats i texterna, till skillnad från nyhetstexterna där bara citerade och refererade yttranden har räknats. I figur 2 visas fördelningen av skribentröster och figur 3 fördelningen av aktörsröster.

Figur 2. Skribentröster i opinionstexter. Andel ord per respektive grupp i procent, av totalt 2389 ord

Figur 3. Aktörsröster i opinionstexter. Andel ord per respektive grupp i procent, av totalt 295 ord

Figur 2 visar att majoriteten av skribentröster i opinionstexter hör till pressröster (78 %), alltså journalister, ledarskribenter, ledarredaktioner och tidningar – vilka är tydligt framträdande i de två ledarna och de två vetenskapskrönikorna. Svenska kyrkan som syns i materialets enda debattartikel utgör 22 %. I figur 3 syns de aktörsröster som framträder: majoriteten forskare, följt av klimatskeptiker, privatpersoner och FN som beslutsfattare.

4.2.2 Journalister och ledarskribenter positionerar sig

I en av ledarna och i de två vetenskapskrönikorna framkommer tydligt röster från enskilda journalister eller ledarskribenter, medan den osignerade ledaren har hela ledarredaktionen eller tidningen som skribentröst. Ledaren *Politikerna kan inte smita undan längre* är skriven av en ledarskribent och där utgör forskarrösterna en relativt stor andel – nästan en femtedel av texten. I exempel (11) utgår skribenten från de vetenskapliga fakta som har presenterats, för att sedan utveckla politiska resonemang.

- (11) Vetenskapsmännen har ansträngt sig för att göra det hela begripligt. De är oerhört angelägna om att politiker ska förstå. De är helt överens om att den fortsatta utvecklingen måste stoppas. – Det handlar om vilken värld vi vill att våra barnbarn, de barn som föds nu, ska leva i. Där har vi ett enormt ansvar, menade Michel Jarraud, generalsekreterare för FN:s väderorganisation (WMO) på dagens presskonferens. Hittills har världens ledare mest försökt undvika det ansvaret. (*Politikerna kan inte smita undan längre*, Aftonbladet).

Att ledarskribenten tydligt står på forskarnas sida och vill lyfta fram deras allvar syns i exempel (11) med formuleringar som *ansträngt sig*, *oerhört angelägna*, *helt överens om*, *måste stoppas* samt en frekvent användning av ordet *experter* i hela texten. I citatet nämns ett ansvar som måste tas och i nästa stycke pekar ledarskribenten ut världens ledare som de som borde tagit det ansvaret. I exempel (12) används ett referat från klimatforskare som ledarskribenten sedan kommenterar, och återigen handlar det om en fråga om ansvar.

- (12) Experterna slår också fast att människan är ansvarig för det senaste seklets snabba uppvärmning. Våra barn och barnbarn kommer att leva i en varmare värld och det är vårt fel. (*Politikerna kan inte smita undan längre*, Aftonbladet)

Denna ledare är den opinionstext som tar upp aktörsrösten FN som beslutsfattare. Artikeln inleds med citatet ”The heat is on, now we need action” följt av ”FN:s generalsekreterare Ban Ki-moon satte idag agendan för det fortsatta klimatarbetet i världen”. Att artikeln inleds med detta citat sätter på ett sätt prägel på resten av läsningen. Ledarskribenten lyfter explicit fram att något måste nu göras åt situationen. Intressant med denna ledare är att det är den enda av de fem opinionstexter som använder sig av citat, och dessutom två stycken.

I ledaren *FN:s klimatpanel. Temperaturen höjs* finns endast ett explicit referat av klimatforskare, vilket återges i exempel (13). Detta innebär att texten i hög grad domineras av den egna skribentrösten.

- (13) Det har blivit varmare, därom råder ingen tvekan. Och forskarna bakom IPCC:s klimatrappport är mer säkra än någonsin på att mänsklighetens utsläpp av växthusgaser förklarar klimatförändringarna. Bara den som hyser en djup misstro mot vetenskaplig metod kan ifrågasätta själva sambandet. Desto osäkrare är förutsägelseerna om vad som kommer att hända i framtiden. (FN:s klimatpanel. *Temperaturen höjs*, DN)

Med dessa ord från klimatpanelen tydliggör ledaren sin utgångspunkt. Att pressrösten varken betvivlar temperaturhöjningen eller människans roll i detta är tydligt, och förankras även i beskrivningarna ”forskarna är mer säkra än någonsin”, ”därom råder ingen tvekan”. Här görs även motstånd mot klimatskeptiker: ”bara den som hyser djup misstro mot vetenskaplig metod kan ifrågasätta själva sambandet”. Efter detta ställningstagande går pressrösten däremot över till att ifrågasätta klimatrapportens framtidsscenarier och göra motstånd mot dessa: ”desto osäkrare är förutsägelseerna”, vilket sedan utvecklas i texten.

Ledaren innehåller inga fler explicita röster som den positionerar sig gentemot, men i ett fall tar den upp mer generella röster som inte har någon tydlig aktör bakom sig: ”Det finns ingen anledning att lyssna till de radikala röster som förespråkar ett slags utvecklingsstopp, där vi i de rika länderna sänker vår levnadsstandard och fattiga länder får acceptera fortsatt fattigdom”. Här presenteras de oklara ”radikala röster” ha åsikter som pressrösten tydligt motsätter sig.

I vetenskapskrönikan *Klimatrapporten. Det är bråttom att välja en annan väg* finns en tydlig pressröst som skriver i *jag*-form. Pressrösten tar in flera olika aktörröster genom referat: klimatforskare, klimatskeptiker och miljödebattör. Exempel (14) visar referatet från miljödebattören, vilket presenteras tidigt i artikeln.

- (14) Att ägna sig åt klimatfrågan är som att betala hyran. Gör man det inte har man ingenstans att bo. Det twittrade koldioxidbantaren Staffan Lindberg i torsdags.
Igår presenterades FN:s klimatpanel IPCC sin rapport om läget för klimatet. Den borde bli en rejäl betalningspåminnelse till oss alla om vi vill behålla det enda hem vi har. (Klimatrapporten. Det är bråttom att välja en annan väg, DN)

I exempel (14) gör aktörrösten en metaforisk beskrivning av planeten som ett hem, där pressrösten sedan framställer klimatrapporten som en ”rejäl betalningspåminnelse” för det hemmet. Rapportmarkören *twittrade* visar att yttrandet är kort, dagsaktuellt och skrevs på det ganska informella Twitter. Ett referat till klimatrapporten används senare för att positionera pressröstens avvikande åsikter: ”den nedre nivån är inte trolig” och här gör alltså pressrösten motstånd mot klimatforskarens röster. Intressant är att denna vetenskapskrönika också är den enda text som tar upp klimatskeptikers röster. Det sker genom referat och vid två olika tillfällen, se exempel (15).

- (15) I går fick jag många arga mejl och chattfrågor, och jag fick höra att jag är en lögnens budbärare. Avsändarna avfärdade allt vad IPCC kommit fram till, och hävdar att jordens medeltemperatur inte har ökat alls eller kanske rentav sjunkit de senaste åren. Men det stämmer inte alls. [...] Att som Stockholmsinitiativet säga att jorden inte blivit varmare alls de senaste 17 åren är en lögn, och att dra slutsatser om 15 mycket speciella år är önsketänkande i bästa fall, annars ren desinformation. Läget är för allvarligt för att ägna sig åt den sortens ohederlig dataanalys. (Klimatrapporten. Det är bråttom att välja en annan väg, DN)

I exempel (15) tar pressrösten upp röster från privata och anonyma personer, samt från en förening, som motsäger sig klimatforskningens resultat. Det är tydligt att pressrösten här gör motstånd mot aktörrösterna, vilket framträder i formuleringarna *det stämmer inte alls, är en lögn, önsketänkande, desinformation och ohederlig dataanalys*.

I den andra vetenskapskrönikan, *Karin Bojs: Den stora svagheten i klimatrapporten*, finns även här en tydlig pressröst i *jag*-form, som också använder sig av *du* gentemot läsaren. Det finns tre referat till klimatforskning som främst handlar om rapportens viktigaste slutsatser, och i exempel (16) gör pressrösten motstånd mot dessa röster.

- (16) IPCC använder sig av fyra så kallade scenarier för att beskriva framtidens utsläpp. [...] Men det lägsta scenariot, det som kallas RCP2,6 är så gott som helt orealistiskt. Det är redan överspelat om vi ser till de utsläpp som sker idag och kommer att ske inom den tid vi redan nu kan överblicka. (Karin Bojs: Den stora svagheten i klimatrapporten, DN)

På samma sätt som i den första vetenskapskrönikan motsätter sig pressrösten i denna även klimatforskningens framtidsscenarier: ”är så gott som helt orealistiskt”. I nästa stycke används referat från enskilda klimatforskare för att stärka den egna positioneringen: ”Idag befinner vi oss i linje med de högsta scenarierna. Det medgav både Thomas Stocker [...] och Michael Jarraud [...]”. Här refererar journalisten till en fråga som hon ställde under presskonferensen.

Det är intressant att konstatera att i tre av fyra opinionstexter, där skribentrösten utgörs av en pressröst, görs visst motstånd mot klimatforskarens röster. I samtliga fall handlar det om en misstro mot forskningens framtidsscenarier, på olika sätt. Detta motstånd framkommer inte i nyhetstexterna, utan där står forskarrösterna oemotsagda.

4.2.3 Svenska kyrkans biskopar positionerar sig

En skribentröst som sticker ut är Svenska kyrkan, som med den enda debattartikeln i materialet får sin egen röst hörd på ett starkt och enhetligt sätt. Som avsändare mer specifikt står ärkebiskop och biskopar inom olika stift. Exempel (17) visar referatet till klimatrapporten som debattartikeln utgår från.

- (17) IPCC:s femte rapport som nu läggs fram visar att ett redan allvarligt läge har skärpts. Fler kostsamma väderfenomen är att vänta. Havet i Arktis kommer sannolikt att vara isfritt om somrarna runt år 2050. En omfattande minskning av växthusgaser måste till för att hålla höjningen av jordens medeltemperatur under två grader. Vi befinner oss i en allvarlig situation där vi som mänsklighet måste agera tillsammans. (Ändra livsstil är en andlig fråga, Aftonbladet)

Referatet till klimatrapporten i exempel (17) är den enda aktörsröst som återfinns i debattartikeln, och resten av texten utgörs därmed av den egna skribentrösten. Inget motstånd görs mot aktörsrösten, utan referatet används som en utgångspunkt för textens resonemang. Eftersom denna text i stort sett utgörs av den egna rösten är det svårt att analysera den utifrån relationen till andra röster. Desto större relevans har artikeln i kommande analys, om olika *vi*.

4.3 Sammanfattning av analysen av röster

I nyhetstexterna blir fem grupper av aktörsröster synliga: klimatforskare, politiker och beslutsfattare, privatpersoner, miljöorganisationer och miljödebattörer samt näringsliv. Forskarna utgör majoriteten av rösterna och är de mest gynnade rösterna, då de ofta citeras och tillskrivs trovärdighet och auktoritet. Detta sker genom rapportmarkörer som *slår fast* och noggranna beskrivningar av rapporten samt med benämningen *experter*. Inget motstånd görs

mot forskarrösterna. I många fall förekommer även textpartier som tydligt ger ett eko av forskarröster, utan att det explicit markeras. På det sättet smälter pressrösterna och forskarrösterna samman i många fall, vilket förstärker forskarrösternas auktoritet.

Politiker utgör ungefär en tredjedel av rösterna. Samtliga utom en röst hör till svenska politiker, varav MP är den röst som ges mest plats. MP ramas in som starkt kritisk mot regeringens klimatpolitik, vilket också stärks av svenska privatpersoner genom en opinionsundersökning. Denna kritik styr i stort sett den inrikespolitiska debatten. MP kan ses som en gynnad och ohotad politikerröst, som pressrösterna inte gör något motstånd mot. C är den politikerröst som syns näst mest och i de flesta fall ställs C:s röst mot MP:s kritik – vilket stärker bilden av att denna kritik styr den politiska debatten. M ramas in med kritiska röster, både från MP och även från pressrösternas sida. FN som beslutsfattare tolkas som en röst med auktoritet som stärker pressrösternas beskrivning av allvaret i situationen.

Privatpersoner utgör en tiondel av rösterna. En person från Bangladesh ger sin bild av upplevelser av klimatförändringarnas effekter, och framställs tydligt som ett offer för dessa genom ögonvittnesskildringar och markören *berätta*. Svenska privatpersoner hörs som en kollektiv röst och får stå för hela svenska folket. Dessa röster används framför allt för att stärka andra aktörsröster som är kritiska mot politiker i allmänhet (FN:s klimatchef) och regeringen i synnerhet (MP).

Miljöorganisationer/miljödebattörer utgör en liten del av rösterna. Deras kritiska demonstrerande tonas delvis ned av pressrösterna, vilket kan tolkas som ett slags motstånd. Både miljöorganisationernas och miljödebattörens röster fungerar som en skiljelinje mellan politiker och klimatforskare. Näringsliv utgör en väldigt liten del av rösterna. Rösten som tillhör en skidanläggning i Sälen ramas in som ett offer för klimatförändringarnas effekter på nederbörden och inget motstånd görs mot denna röst.

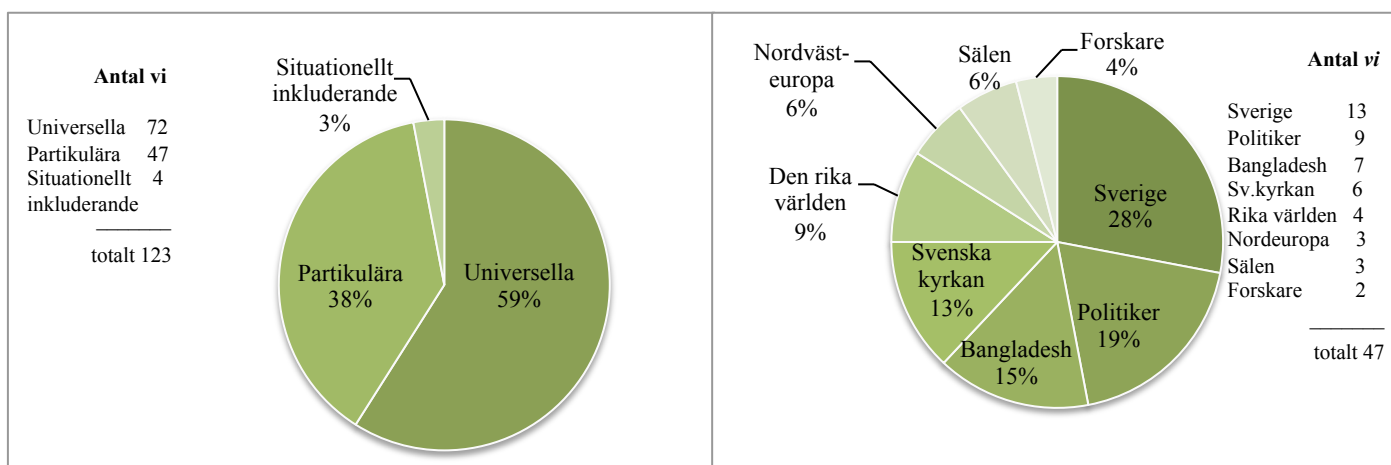
I de fem opinionsartiklarna dominerar pressrösterna som skribentröster förutom i den enda debattartikeln som utgörs av Svenska kyrkans röst. Aktörsrösterna som syns i opinionstexterna är till störst del klimatforskare, men även röster från klimatskeptiker, miljödebattör och FN som beslutsfattare framträder. I tre av fyra opinionstexter där skribentrösten utgörs av en pressröst framkommer visst motstånd mot forskarrösterna – till skillnad mot i nyhetstexterna. I samtliga fall gäller det en misstro mot forskningens framtidsscenarier, på olika sätt. En av texterna tar även upp röster från en miljödebattör, som går i linje med den egna rösten, och klimatskeptiker, som pressrösten gör motstånd mot. Svenska kyrkans debattartikel sticker ut med sin starka och enhetliga röst som dominerar i texten. Den använder klimatrapportens röst som utgångspunkt i ett referat, och inget motstånd görs.

5 *Vi* – identifikation och positionering i klimatfrågan

Analysen av *vi* är uppdelad i två delar. 5.1 visar fördelningen av de olika grupper som skapas genom användningen av *vi* samt vilka röster och aktörer som identifierar sig med vilken grupp. 5.2 handlar om vilka olika slags positioneringar som skapas genom användningen av *vi*, processer och modalitet. Särskilt fokus läggs här på positioneringar i fråga om ansvar.

5.1 Universell och partikulär identifikation

I hela materialet har 123 *vi* identifierats, genitiv- och objektivformer inkluderade. I nyhetstexterna förekommer mellan tre och tio *vi* per text och i opinionstexterna mellan sex och 23 *vi* per text. Detta stämmer överens med Bergman-Claesons resultat (1994:51) där debattexterna har den högsta frekvensen av *vi* i direkt diskurs. Figur 4 visar fördelningen av universella och partikulära *vi*, och figur 5 visar fördelningen av de olika partikulära *vi*.

Figur 4. Fördelning av materialets totala antal *vi* i procent, av totalt 123 stycken.

Figur 5. Fördelning av partikulära *vi* i procent, av totalt 47 stycken.

Den tydligaste skiljelinjen dras här i likhet med Bergman-Claeson mellan universell och partikulär referens. Universella *vi* syftar på 'alla människor', 'mänskligheten' eller 'den nu levande generationen'. Partikulära *vi* syftar på en begränsad grupp, t.ex. 'svenskar' eller 'politiker'. I figur 4 visas fördelningen av materialets totala antal *vi*, varav 59 % har en universell referens. Den universella identifikationen är alltså den dominerande i materialet.

38 % av materialets *vi* har en partikulär referens, och i figur 5 visas de åtta partikulära grupper som har identifierats. Dessa är 'Sverige' (28 %), 'politiker' (19 %), 'Bangladesh, byn Pachgachi' (15 %), 'Svenska kyrkan' (13 %), 'den rika världen' (9 %), 'Nordvästeuropa' (6 %), 'Sälen, Kläppens skidanläggning' (6 %) och 'forskare' (4 %). Tilläggas bör att denna uppdelning till viss del är en konstruktion då inte referensen till samtliga *vi* beskrivs genom explicita nominalfraser, utan i vissa fall har benämningen gjorts genom en tolkning av vad *vi* står för. I materialet förekommer även ett fåtal (3 %) situationellt inkluderande *vi* 'avsändaren + mottagaren' som syftar på skribenten och läsaren.

De flesta röster identifierar sig både med en universell mänsklighet och med en eller flera partikulära grupper. Här relevantgör alltså rösterna olika identiteter för olika syften, och ofta görs dessa olika identifikationer även inom en och samma text. De röster som identifierar sig med det universella perspektivet är framför allt pressröster, men även Svenska kyrkan, forskare, politiker, FN som beslutsfattare och svenska folket.

När röster identifierar sig med partikulära grupper är dessa ofta de förväntade. Detta är till exempel när politiker identifierar sig med 'politiker', och motsvarande för 'Svenska kyrkan' och 'forskare'. Två specifika identifikationer görs även med 'Bangladesh, byn

Pachgachi' samt 'Sälen, Kläppens skidanläggning' som i detta material inte kan inkludera fler röster än privatpersonen från Bangladesh respektive vd:n för skidanläggningen i Sälen. De partikulära grupper som däremot kan inkludera fler röster är 'Sverige', 'den rika världen' och 'Nordvästeuropa'. De röster som identifierar sig med 'Sverige' är pressröster, politiker och Svenska kyrkan. Det är även pressröster och Svenska kyrkan som identifierar sig med 'den rika världen', och de röster som identifierar sig med 'Nordvästeuropa' är i samtliga fall forskare. Sammanfattningsvis kan man säga att bland de olika rösterna är det främst pressröster, Svenska kyrkan, forskare och FN som beslutsfattare som gör en universell identifikation, medan politiker, privatpersoner och näringsliv oftare identifierar sig med en partikulär grupp.

5.2. Positioneringar som skapas genom *vi*

Genom användningen av *vi*, processtyper och modala verb gör rösterna olika ställningstaganden. Det framgår ett tydligt mönster i de olika positioneringar som görs, vilket till viss del också korresponderar med de olika *vi*-grupperna. I följande analys presenteras tre olika positioneringar som framgår tydligt i materialet: 'vi som är skyldiga', 'vi som tar ansvar och agerar' samt 'vi som drabbas'. Hur dessa olika positioneringar förhåller sig till universell eller partikulär referens, samt till de olika aktörernas röster tas också upp.

5.2.1 Vi som är skyldiga

En av huvudpunkterna i klimatrapporten är att det nu finns ett ännu starkare bevis för sambandet mellan människans utsläpp av koldioxid och de pågående klimatförändringarna. Det handlar om vem som har ansvar för vad som har skett, och vad som håller på att ske. Det här framgår tydligt i de många materiella processer där *vi* är aktör: *orsakar*, *släpper ut* och *värmer upp* samt i nominaliseringar med attributet *våra*: *våra koldioxidutsläpp* och *våra utsläpp av växthusgaser*.

De mänskliga aktörerna som är ansvariga för dessa handlingar är tydligt framträdande, och i samtliga fall då denna positionering görs har *vi* en universell referens. 'Vi som är skyldiga' är alltså i samtliga fall 'alla människor' eller till och med 'mänskligheten' eftersom utsläppen har pågått under många hundratals år. I exempel (23) förekommer även 'vi som lever idag' som skyldiga gentemot den kommande generationen. Exempel (18)–(23) visar hur universellt *vi* positionerar sig som skyldiga till klimatförändringarna:

- (18) Det är *vi människor* som orsakar det.
- (19) 81 % av svenskarna tror att klimatförändringarna orsakas av *oss människor*.
- (20) Klimatförändringarna kommer bestå i många hundra år även om *vi* helt skulle sluta släppa ut växthusgaser.
- (21) *Vi* beräknas redan ha släppt ut hälften och med nuvarande takt är biljongränsen nådd om 30 år.
- (22) Jorden värms upp av *våra utsläpp av växthusgaser*.
- (23) *Våra barn och barnbarn* kommer att leva i en varmare värld och det är *vårt fel*.

Det förekommer ytterst få modalitetsmarkörer i yttranden om orsaken till koldioxidutsläppen, vilket gör dem till faktum som inte kan ifrågasättas. Eftersom dessa yttranden till störst del görs av pressröster kan fakticiteten sägas förstärka inramningen av klimatforskningen som trovärdig och auktoritativ. I de fall det förekommer modalitetsmarkörer handlar det om förpliktelse, som *bör* och *kan*, se exempel (24) och (25).

(24) Vi *bör* inte överstiga 1000 gigaton.

(25) Vilken maximal mängd koldioxid vi *kan* släppa ut för att inte missa målen.

I och med identifikationen med 'mänskligheten' finns det givetvis ingen positionering gentemot 'de andra', men en eventuell tolkning är att det ändå finns en kontrastering mot 'det andra', som här i så fall utgörs av naturen. Tidigare var det inte lika starkt vetenskapligt bevisat att det var människan som orsakade den globala uppvärmningen, och det fanns därmed en viss övertygelse om att det skedde på naturlig väg och att vi inte hade någon roll i det – vilket det fortfarande finns hos de som betvivlar den naturvetenskapliga klimatforskningens slutsatser. I exempel (23) kontrasteras *vi* mot *våra barn och barnbarn*. I detta fall är det den kommande generationen som är 'de andra', och de som är oskyldiga till skillnad från *vi* 'den nu levande generationen' som är skyldiga: *det är vårt fel*.

5.2.2 Vi som tar ansvar och agerar

När det kommer till positioneringar i frågan om ansvar för framtiden blir agerandet tydligt. De materiella processerna med *vi* som aktör är dominerande även här, t.ex. *agera, göra, bygga, skapa, gå före, förändra, ställa om, begränsa, klimatsäkra, utveckla, samverka, medverka, lämna över*. Det förekommer även ett stort antal modala verb, där majoriteten uttrycker villighet: *ska, vill* och *kan*, se exempel (26)–(29). Även verben *måste* och *behöver* förekommer, vilket snarare visar på förpliktelse, se exempel (30) och (31).

(26) Om *vi* får förtroende att leda det här landet vill vi medverka till att *vi* får ett klimatpolitiskt ramverk.

(27) *Vi kan begränsa* framtida förändringar om *vi minskar* utsläppen.

(28) I Sverige kan vi göra långt mer än hittills för att ställa om vårt eget samhälle.

(29) Ställa om Sverige så att *vi kan bygga* jobb och välfärd inom de gränser som naturen sätter.

(30) Nu måste vi agera.

(31) Frågan är så allvarlig att *vi behöver göra* mer.

Majoriteten av villighetsmodalitet tolkas här som uttryck för hopp, möjligheter och vilja till förändring medan förpliktelsemodaliteten tolkas som uttryck för ett överhängande och allvarligt hot som inte ger något annat val än förändring. Dessa olika inställningar visar båda på ansvar och agerande, men på ganska olika sätt.

Av de olika *vi*-grupper som ser sig som ansvarstagande har ungefär hälften universell referens och hälften partikulär referens. Bland de universella *vi* framkommer en särskild identifikation med 'den nu levande generationen', vilket i exempel (32) och (33) uttrycks av Svenska kyrkan och forskare, och kontrasteras mot 'nästa generation' och 'våra barnbarn'.

- (32) En omställning är chansen till en bättre värld som *vi* kan lämna över till nästa generation.
- (33) Det handlar om vilken värld *vi* vill att *våra barnbarn*, de barn som föds nu ska leva i, där har *vi* ett enormt ansvar.

De få belägg som har ett situationellt inkluderande *vi* 'avsändare + mottagare' tolkas här även som en identifikation med 'vi som lever idag'. Det är en av vetenskapskrönikorna som ett flertal gånger vänder sig direkt till läsaren med ett barn som tankefigur, se exempel (34)–(36).

- (34) *Vi* tänker oss ett barn som är omkring fem år idag. När det barnet har blivit gammalt, omkring 80 år, har jorden blivit varmare än idag. Men hur mycket varmare?
- (35) I verkligheten har *vi* sannolikt nått den halten redan när *vår femåring* har blivit medelålders.
- (36) *Vår femåring* kan möjligen hoppas på en värld som bara blir någon grad varmare på hennes ålders höst, jämfört med idag. Om hennes föräldrar tar sitt ansvar.

I exempel (34)–(36) är det tydligt att 'de andra' är den kommande generationen medan *hennes föräldrar* syftar på 'vi som lever idag'. Som tidigare konstaterat kopplas 'den nu levande generationen' ihop med skuld och ansvar men även med chanser och möjligheter.

De mest framträdande partikulära *vi*-grupperna syftar på 'Sverige' och 'politiker'. Förutom 'den rika världen' så har samtliga partikulära *vi* ett svenskt och politiskt perspektiv. Exempel (37)–(41) visar hur *vi* fokuserar på vad Sverige kan och bör göra rent politiskt.

- (37) I *Sverige* kan *vi* göra långt mer än hittills för att ställa om vårt eget samhälle.
- (38) I *Sveriges* fall har *vi* ju dragit ner på klimatbiståndet, vilket är helt fel riktning.
- (39) I *Sverige* finns en kunskap om att *vi* behöver förändring.
- (40) *Sverige* är på rätt väg men frågan är så allvarlig att *vi* behöver göra mer.
- (41) Det vilar nu ett mycket stort ansvar på *oss politiker och andra beslutsfattare* att arbeta vidare.

Rösterna som här intar ett partikulärt, svenskt perspektiv är i första hand politiker och ledarskribenter, men även Svenska kyrkan och miljödebattören. Det är intressant att i frågan om ansvar för framtiden finns det två tydliga tendenser i perspektiv; det är antingen fråga om ett universellt ansvar som berör alla människor, eller ett nationellt ansvar som berör Sverige.

5.2.3 Vi som drabbas

Att den universella identifikationen främst aktualiseras vid ett universellt hot blir tydligt. Klimatfrågan kan som sådan betraktas som ett globalt hot, som berör oss alla på planeten. Bland de *vi*-grupper som positionerar sig som drabbade är det 'alla människor' som är starkast framträdande, men även 'Bangladesh', 'Nordvästeuropa' och 'Sälen' finns bland de som drabbas av klimatförändringarnas effekter. I exempel (45) gör Svenska kyrkan en tydlig universell identifikation och positionerar hela mänskligheten som drabbade. Här framkommer även ett flertal relationella processer, som också är den mest framträdande processen inom denna positionering som drabbade, se även exempel (46) och (47).

- (45) Jorden, vårt hem, utsätts idag för större belastning än den idag klarar av att bära. Den skapelse *vi lever* i är i fara. Det är inte enbart en miljöfråga. Det som står på spel är människans rätt till ett drägligt liv, en rättvis fördelning av jordens resurser och en värld där *vi lever* i fred med

varandra och delar livet med andra former av liv. Det har sagts förr: Många händelser kan ha en plan B. *Vi har* ingen planet B.

(46) *Vi är* på väg mot en katastrof.

(47) På sätt och vis *lever vi* som flyktingar i vårt eget land.

I exempel (47) syftar *vi* på den partikulära *vi*-gruppen i Bangladesh, men annars förekommer de relationella processerna framför allt tillsammans med det dominerande universella perspektivet. Här är Svenska kyrkan en stark röst, och därefter är det pressröster i opinionstexter som gör en universell identifikation med relationella processer. Därmed kan Karlssons teori om att relationella processer främst används i argumenterande diskurs sägas stämma även i detta material (Karlsson 2004:84).

I de fall materiella processer förekommer tillsammans med *vi* blir det tydligt att det rör sig om andra slags processer än i de ansvarstagande fallen: *förlora*, *betala*, *drabba*, se exempel (48)–(50). I exempel (50) är *vi* inte heller aktör utan mål för processen, vilket visar på avsaknad av agentivitet: *det kommer att drabba oss*.

(48) *Vi förlorade* allt, men det värsta är att *vi* inte har någon mark kvar.

(49) *Vi får* istället *betala* priset av höjda havsnivåer.

(50) Det kommer att *drabba oss här i Skandinavien* också om *vi* inte minskar koldioxidutsläppen.

I exempel (47) och (48) syftar *vi* på de drabbade byborna i Bangladesh. Det här är den enda *vi*-grupp som reellt drabbas just nu av klimatförändringarnas effekter, vilket även syns i tempusformerna *lever* och *förlorade*. I exempel (49) och (50) är det forskare som yttrar sig, och *vi* syftar här på 'Nordvästeuropa' och 'Skandinavien'. Här handlar det snarare om en framtida utsatthet: *får betala*, *kommer att drabba*, där *får* också kan tolkas som förpliktigande. Ordvalen *istället* och *också* tydliggör att det snarare är andra delar av världen som är mer utsatta än Nordvästeuropa och Skandinavien. I exempel (51) syftar *vi* på 'Sälen' och den materiella processen *göra* framställs här som tvingande genom *måste*, som visar på förpliktelse.

(51) Om det blir mildare måste *vi göra* konstsnön på kortare tid.

Det förekommer få modala verb i positioneringen som drabbade. Exempel (49) och (51) visar de enda: *få* och *måste*, som båda uttrycker förpliktelse. Denna förpliktelse visar på vad som måste göras om den kommande katastrofen redan har inträffat: *måste göra konstnö*, *får betala priset*. Denna förpliktelse skiljer sig mot förpliktelsen i ansvarspositioneringen, som presenterades i exempel (30) och (31). Där visar förpliktelsen i *måste agera* och *behöver göra mer* snarare på vad som behöver göras för att förhindra en katastrof.

5.3 Sammanfattning av *vi*-analysen

Av materialets totala *vi* har 59 % universell referens och 38 % partikulär referens. Den universella identifikationen dominerar därmed i materialet. Åtta olika *vi*-grupper skapas med den partikulära identifikationen: Sverige, politiker, Bangladesh, Svenska kyrkan, den rika

världen, Nordvästeuropa, Sälen och forskare. Övriga 3 % har en situationellt inkluderande referens, och syftar alltså på skribenten och läsaren. Bland de olika rösterna är det främst pressröster, Svenska kyrkan, forskare och FN som beslutsfattare som gör en universell identifikation. Politiker, privatpersoner och näringsliv gör oftare en partikulär identifikation.

Tre tydliga positioneringar framträder bland materialets olika *vi*. Dessa är 'vi som är skyldiga', 'vi som tar ansvar och agerar' samt 'vi som drabbas'. 'Vi som är skyldiga' uttrycks i samtliga fall med materiella processer utan modalitetsmarkörer. Aktörerna är explicita och referensen är i samtliga fall universell, och berör därmed alla människor eller hela mänskligheten. Här tolkas naturen som 'det andra', eftersom yttrandena oftast handlar om människans skuld i klimatförändringarna, och inte som man kanske tidigare trodde – naturens. I ett fall lyfts den nu levande generationen fram som skyldig, och här är 'de andra' tydligt den kommande generationen.

Positioneringen 'vi som tar ansvar och agerar' rymmer flest röster och identifikationer. Denna positionering uttrycks främst med materiella processer och modala verb som uttrycker villighet och möjligheter. Men det förekommer även modala verb som visar på ett förpliktande ansvar inför en kommande katastrof. 'Vi som lever idag' är en tydlig universell grupp som kopplas ihop med ansvarsfrågan, men även hela mänskligheten och alla i världen bör ta ansvar enligt flera röster. Majoriteten av de partikulära *vi*-grupperna som kopplas till ansvarsfrågan syftar på 'Sverige' eller 'svenska politiker'.

'Vi som drabbas' syftar oftast på hela mänskligheten, vilket blir tydligt vid ett universellt hot. De partikulära *vi*-grupper som drabbas är Bangladesh, där konsekvenserna av ett förändrat klimat redan är påtagliga. Andra som kan komma att drabbas är Nordvästeuropa samt Sälen, då dessa *vi* handlar om hur denna del av världen påverkas av ett förändrat klimat. Här är de relationella processerna mer framträdande, och då materiella processer förekommer ligger agentiviteten framför allt hos någon annan. Det förekommer få modalitetsmarkörer och dessa visar i samtliga fall på förpliktelse. Till skillnad från det förpliktande ansvaret inför en katastrof handlar denna förpliktelse snarare om vad som måste göras om katastrofen redan har inträffat.

6 Avslutande diskussion

Syftet med denna uppsats är att belysa olika perspektiv på och positioneringar i klimatfrågan i svensk press. I följande diskussion tar jag upp huvudresultaten av analyserna av röster och *vi* och återknyter dessa till den tidigare forskning som presenterades i avsnitt 1.3.

6.1 Forskare och politiker – gynnade röster i debatten

Denna uppsats visar att de röster och aktörer som ges plats i presstexterna är (förutom pressrösterna själva) naturvetenskapliga klimatforskare, svenska politiker, FN som beslutsfattare, privatpersoner i Sverige och i Bangladesh, Svenska kyrkan, miljöorganisationer och miljödebattörer, en skidanläggning i Sälen och klimatskeptiker. Dessa aktörsröster

positioneras av pressrösterna på olika sätt, förutom Svenska kyrkans röst som dominerar i egen debattartikel. Klimatforskare är de mest gynnade rösterna. De är synliga i samtliga artiklar och i nyhetstexterna framställs de som trovärdiga experter. I opinionstexterna görs däremot ett visst motstånd mot klimatforskningens framtidsscenarioer. Detta resultat stämmer delvis med Olaussons studie (2009) där klimatfrågan ramas in med säkerhet och trovärdighet, men där det inte fanns något utrymme för vetenskapligt tvivel. Ett sådant tvivel på forskningen kan till viss del sägas framkomma i denna studie i opinionstexterna där skribenterna utgörs av olika pressröster. Dock gäller detta tvivel inte fenomenets existens eller orsaker, utan enbart de olika framtidsscenarioer som presenterats av forskningen. Forskarnas auktoritet stärks även av det starka motstånd som görs av pressrösterna mot klimatskeptiker – som heller inte namnges eller får komma till tals annat än i enstaka och korta referat.

Svenska politiker är den grupp som får mest utrymme efter forskarna, och av dessa gynnas Miljöpartiets röst (MP). De får fritt spelrum för sin kritik mot regeringens klimatpolitik, en kritik som dominerar den inrikespolitiska debatten och som även kan tolkas som en positionering av syndabockar som inte har gjort tillräckligt för att komma tillrätta med problemen. Att den inrikespolitiska debatten och kritiken är starkt framträdande i materialet kan även kopplas ihop med det kommande regeringsvalet i Sverige hösten 2014. Andra politiska aktörer och miljöaktörer som står utanför partipolitiken får inte lika stort utrymme i debatten, vilket också stämmer överens med Olausson (2009). Hon menar att elitpolitiker har företräde i den mediala klimatdebatten, vilket medför att andra förståelseramar för fenomenet uteblir. I det enda fall svenska privatpersoners röster blir synliga är det genom en opinionsundersökning där de framställs som hela svenska folket, och rösterna används också specifikt för att stärka kritiken mot klimatpolitiken.

I Solins studie (2001) av debatten om luftföroreningar och hälsorisker i England är de mest gynnade rösterna forskare samt representanter från stat och regering, vilket stämmer överens med denna undersöknings resultat. Att röster från privatpersoner och lekmän förekommer i så pass liten del i materialet stämmer också överens med Solins resultat. I den debatt hon studerar är lekmanaperspektivet i stort sett frånvarande, och hon diskuterar även hur offentliga debatter och diskurser om miljöfrågor ofta misslyckas med att nå privatpersoner i sina vardagsliv och därmed väcka ett personligt engagemang (Solin 2001:258–261). Inramningen av rösten som tillhör en privatperson från Bangladesh som ett offer för klimatförändringarnas effekter har även paralleller i Olaussons teorier om att tredje världen främst framställs i termer av medlidande och dåligt samvete från den industrialiserade världen. Även i Solins studie får de få rösterna från privatpersoner framför allt rollen som offer i nyhetsrapporteringen av miljöproblem. Det finns inget i inramningen som tyder på att inkludera dessa röster i det gemensamma och universella ansvaret för hanteringen av klimatfrågan, som nästa diskussionsfråga handlar om.

6.2 Universellt eller nationellt ansvar?

I uppsatsens *vi*-analys görs en uppdelning av identifikation med ett universellt eller partikulärt *vi*. Den universella identifikationen dominerar i resultatet, och bland de åtta olika partikulära grupper som framträder i materialet finns en övervägande identifikation med Sverige och med

svensk politik. I Bergman-Claesons studie (1994) av debatten om ett svenskt atomvapen på 1950-talet framträdde också mönstret av universell kontra partikulär svensk identifikation, men där dominerade det partikulärt svenska perspektivet – och inte som här det universella. En förklaring till detta kan vara att i Bergman-Claesons fall hade debatten en tydligare nationell utgångspunkt samt tydliga aktörer för eller emot. Klimatdebatten har inga lika tydliga positioneringar för eller emot, och specifikt för detta material fanns också en mer internationell utgångspunkt i och med IPCC-mötet.

I likhet med Olausson (2009) kan en parallell också dras mellan typen av händelse som utlöser medierapporteringen, och vilket perspektiv och vilken identifikationsram som dominerar. IPCC-mötet är en internationell tilldragelse, som kan tänkas bidra till en dominerande universell och global identifikationsram. Att mötet ägde rum i Stockholm och att det snart är valår i Sverige kan tänkas påverka det motsatta partikulära, svenska och politiska perspektivet som också är framträdande i materialet. Olausson pekar även på hur medierna fortfarande styrs av en nationell logik, och att den globala klimatfrågan också får en svensk vinkel i denna studie har vi sett i exemplen med uttalanden av svenska klimatforskare, en svensk temperaturmätning och en svensk skidanläggning som offer för ett förändrat klimat.

Tre olika positioneringar framträder utifrån bruket av *vi*: 'vi som är skyldiga', 'vi som tar ansvar och agerar' samt 'vi som drabbas'. Det universella perspektivet är dominerande i samtliga positioneringar, och särskilt framträdande är det i positioneringen 'vi som är skyldiga' där det enbart görs universella identifikationer. Detta innebär att samtliga människor – hela mänskligheten – berörs i frågor om vilka som har skulden, vilka som drabbas och vilka som tar, eller bör ta ansvar. Om man tänker på läsaren av presstexterna blir denna även inkluderad och görs delaktig i samtliga av dessa frågor. På ett sätt kan det universella och kollektiva ansvaret för vår planet inge en känsla av gemenskap och agens – vi sitter alla i samma båt och vi måste lösa detta tillsammans. På ett annat vis kan det tvärtemot inge en känsla av ovisshet och abstraktion, vilka *vi* är det egentligen som ska göra *vad*? Liksom både Karlsson (2004) och Bergman-Claeson (1995) diskuterar finns det risker med att ett gemensamt, konsensusskapande *vi* kan dölja faktiska intressekonflikter och marginalisera de som inte ingår i den stora, vaga majoritetsgruppen. I ett utzoomat, planetärt eller till och med kosmiskt perspektiv är vi alla människor på samma jord som kan arbeta tillsammans för att uppnå förändringar. Men hur ser det verkligen ut – har vi alla samma möjligheter till förändring? I ett fåtal av beläggen görs det en åtskillnad mellan den fattiga och den rika världen, och mellan vilka olika möjligheter som där finns samt vilka olika ansvar som borde tas. Aspekten av rättvisefrågor kopplat till klimatfrågan är, om än inte i detta material, högst aktuell. Det är också intressant att det i detta material råder en sådan konsensus kring vilka som har skulden till utsläppen. Det är alla människor. Till skillnad från Sellgren (2011) och Solin (2010) där människans påverkan på naturen var i stort sett osynlig framträder det här väldigt explicit, och för att inte säga dominerande. Däremot kunde man kanske ha förväntat sig mer spridda uttalanden om huruvida det faktiskt är *alla* människor som står bakom alla utsläpp lika mycket, eller om det skiljer sig åt mellan aktörer, länder eller världsdelar.

Det partikulärt svenska perspektivet framkommer främst i positioneringen 'vi som tar ansvar och agerar'. Här är det framför allt politiker och ledarskribenter som talar om agerande på hög, politisk nivå. Möjligheter och ansvarstagande på en mer lokal eller till och med privat

nivå förekommer inte alls, men detta kan tänkas hänga ihop med att röster från privatpersoner också får ett litet utrymme i materialet. Att läsaren inkluderas i aspekter av skuld, utsatthet och ansvar, men inte ges några direkta möjligheter eller förståelse för vad hen i egen person kan göra åt detta utan hänvisas till ett abstrakt *vi måste agera* kan tänkas inge en känsla av hopplöshet, och att det inte spelar någon roll vad den enskilda individen gör. Detta kan leda till en frånvaro av ett konkret agerande. Alternativt kan, som jag nämnde tidigare, det universella, utblickande perspektivet och talet om ett kollektivt ansvar inge en känsla av gemenskap och därmed en vilja till agerande.

6.3 Framåtblick

Liksom alla studier har denna sina begränsningar, och kommande språkvetenskapliga studier om klimatfrågan kan göra mer. Flera olika metoder har använts i denna undersökning. Fördelarna med detta är att det har möjliggjort olika ingångar till och en breddad förståelse för materialet och frågeställningarna. De kvantitativa kartläggningarna ger också en tydligare och mer systematisk grund för de mer kvalitativa tolkningarna. Metoderna textsamspel utifrån rapportmarkörer samt identifikation genom användningen av *vi* visade sig vara användbara framför allt för de kvantitativa kartläggningarna men däremot otillräckliga för den mer kvalitativa och tolkande analysen av positionering. Analysen av röster har därför vidgats, och hänsyn har även tagits till yttrandens placeringar, förhållanden till andra röster samt hur röstens innehavare presenteras. Analysen av *vi* har kompletterats på liknande sätt med verktyg som verbprocesser och modalitetsmarkörer för att kunna urskilja olika positioneringar. Eftersom fokus för denna studie snarare ligger på hur klimatfrågan hanteras och framställs i media genom olika språkliga fenomen, och inte lika mycket på de språkliga fenomenen i sig, hade dessa fenomen i en annan slags studie kunnat undersökas djupare vart och ett för sig.

Som tidigare nämnts framträder privatpersoner eller andra, mindre etablerade, politiska eller miljömässiga aktörer knappt alls i materialet. Dessa röster skulle vara intressanta att undersöka närmare, för att se på hur fenomenet uppfattas och förstås, vad det betyder för människors vardagliga liv och hur samtalet och debatten om klimatfrågan förs på andra plan. Här skulle mer informella textpraktiker bli relevanta att undersöka, som till exempel bloggar eller forum, eller annan slags press. En annan aspekt som skulle kunna fokuseras är hur klimatkommunikationen från myndigheter och institutioner fungerar och se hur läsare uppfattar, tar till sig och tolkar den information som ges. Solin tar upp hur det hos allmänheten varken råder brist på kunskaper eller vilja att göra något; det är snarare någon annanstans det brister för att den viljan ska få utlopp i konkreta handlingar och förändrade beteenden (Solin 2001:263). Att som i denna uppsats försöka fånga perspektivskapande och positioneringar i en komplex debatt utifrån ett relativt litet material under en ytterst kort period har också sina uppenbara begränsningar. Om man utökar tidsperioden och materialet för studien finns även möjligheter att undersöka relationer mellan texter och se hur meningskapandet om frågan sker över tid och mellan olika aktörer, eller hur budskap förändras mellan olika slags texter liksom Solin (2001).

Varken materialet eller upplägget i denna studie ger särskilt mycket utrymme för frågan om miljörättvisa, något som kanske bättre skulle kunna fokuseras i en studie som antar en mer

(eko)kritisk diskursanalytisk ansats. I denna studie skymtar bitvis mer existentiella frågor om hur vi människor ser på vår plats på jorden och moraliska aspekter på hur vi relaterar till annat liv – något som också skulle undersökas närmare i en mer ekokritiskt inriktad diskursanalys. En annan slags vinkel skulle vara att undersöka olika narrativer och berättelser om klimatfrågan och framtiden – finns det positiva berättelser som kan tänkas inge mer vilja till förändring eller är representationen av klimatfrågan övervägande uppbyggd av katastrofscenarier och globala hotbilder?

Oavsett kan språkvetenskapen bidra med värdefull kunskap till den komplexa klimatfrågan. Den naturvetenskapliga forskningen och kunskapen i frågan är etablerad, utvecklad och spridd till det allmänna medvetandet. Men i denna kunskap är inte människan som social varelse inkluderad. Human- och samhällsvetenskapernas kunskap om människan, språket och det sociala är minst lika viktigt för förståelsen för vår roll i det hela och för att förändring och anpassning ska kunna äga rum.

Litteratur

- Ajagán-Lester, Luis, Ledin, Per & Rahm, Henrik, 2003: Intertextualiteter. I: Ledin, Per & Englund, Boel (red.): Teoretiska perspektiv på sakprosa. Lund. Studentlitteratur.
- Bergman-Claeson, Görel, 1994: Vi svenskar, vi människor och bomben. En semantisk analys av identifikationsramar och fiendebilder i pressdebatten om svenskt atomvapen 1952–1959. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 36.
- Engblom, Charlotte, 2004: Samtal, identiteter och positionering. Ungdomars interaktion i en mångkulturell miljö. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series 34. Stockholm.
- Holmberg, Per & Karlsson, Anna-Malin, 2006: Grammatik med betydelse. En introduktion till funktionell grammatik. Ord och stil 37. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- IPCC, 2013: Climate Change 2013: The Physical Science Basis. Working Group I contribution to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Summary for Policymakers. Geneva: IPCC.
- Karlsson, Anna-Malin, 2004: Vad vill vi att kunden ska köpa? En diskursanalytisk studie av identifikationsmöjligheter i texter för butiksanställda. I: Språk och Stil NF 14, 2004.
- Kerridge, Richard, 2006: Environmentalism and ecocriticism. I: Literary Theory and Criticism: An Oxford Guide. Red. Patricia Waugh. Oxford University Press.
- Kroon, Åsa, 2001: Debattens dynamik. Hur budskap och betydelser förändras i mediedebatter. Linköping Studies in Art and Science 227. Linköpings universitet.
- Ledin, Per, 1995: Arbetarnes är denna tidning. Textförändringar i den tidiga socialdemokratiska pressen. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series 20. Stockholm.
- Ledin, Per, 1997: Intertextualitet, smärta och ett mångstämmigt Apotek. I: Till Barbro. Texter och tolkningar tillägnade Barbro Söderberg den 23 september 1997. MINS Institutionen för nordiska språk. Stockholms universitet.

- Linell, Per, 1998: Interaktionen i samtal – en teoretisk bakgrund. I: Forstorp, Per-Anders & Linell, Per: Samtal pågår. Dialogiska perspektiv på svenska mediedebatter. Stockholm. Carlssons.
- Nord, Andreas, 2011: Text, register, genre och diskurs. I: Holmberg, Per, Karlsson, Anna-Malin & Nord, Andreas (red.): Funktionell textanalys. Stockholm. Norstedts.
- Olausson, Ulrika, 2009: Global warming – global responsibility? Media frames of collective action and scientific certainty. I: Public understanding of Science. Nr. 18 (4). S. 421–436.
- Rahm, Henrik, 2002: Journalistikens anatomi. Analyser av genrer och textmönster i fem strejkbevakningar i svensk dagspress 1879–1996. Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 58. Lund.
- Sellgren, Mariana, 2011: Vem hotar haven och regnskogen? Aktörer och agenter i läromedelstext. I: Holmberg, Per, Karlsson, Anna-Malin & Nord, Andreas (red.): Funktionell textanalys. Stockholm. Norstedts.
- Solin, Anna, 2001: Tracing Texts – Intertextuality in Environmental Discourse. Pragmatics, Ideology and Contacts Monographs 2. University of Helsinki.
- Stibbe, Alan, 2014: An ecolinguistic approach to critical discourse analysis. I: Critical Discourse Analysis 11:1, 2014. S. 117–128. Taylor & Francis. Tillgänglig på: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17405904.2013.845789#.U0blClyGuEQ6>
- Supermiljöbloggen, 2014: Miljön viktigaste EU-frågan enligt väljarna. Tillgänglig på: <http://supermiljobloggen.se/nyheter/2014/05/miljon-viktigaste-eu-fragan-enligt-valjarna>
- Wibeck, Veronika, 2010: Förlamande eller fruktbar osäkerhet? Några tankar kring kommunikation av klimatosäkerheter. I: Graninger, G & Knuthammar, C (red.): Klimatets krav på samhället. Linköping University Interdisciplinary Studies no. 12.